Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат

معرفت

MARİFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1992 ЙИЛ 5 СЕНТЯБРЬ, ШАНБА

№ 74 (6570).
Баҳоси 1 сўм 50 тийин.

Бу йилги 1 сентябрь мактаб ўқувчилари учун ҳар йилдагидан кўра серҳаяжон ва сершавқ келди. Янги ўқув йили билан, истиқлол байрами билан бир-бирларини муборакбод этаётган ўқитувчиларнинг ҳам, ўқувчиларнинг ҳам юз-кўзларида шоду ҳуррамлик. Тошкентдаги 146-мактабда бу қўшалоқ тантана таассуротларга бой, қизиқарли бир тарзда ўтди. Мактабда биринчи синф ўқувчилари билан танишиш маросими ҳам шу қўшалоқ тантанага уланиб кетди.

СУРАТДА: мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Сабоҳат Абдураҳмонова ва илмий мудир Малика Барноевалар бошланғич синф ўқувчилари билан.

Р. АЛЬБЕКОВ олган сурат.

ҚИЗҒИН ЎТДИ

Яқинда Олтиариқ райони ўқитувчиларининг анъанавий август кенгаши бўлиб ўтди. Уни район халқ таълими бўлими мудири А. Ибрагимов кириш сўзи билан очди.

— Ҳурматли ўқитувчилар, — дея гап бошлади нотиқ. — Бу йилги кенгашимиз ажойиб кун — Ўзбекистон Мустақиллигининг I йиллиги тўйи арафасида ўз ишини бошлаяпти. Бу йил биз учун унутилмас бўлиб қолади. Кўп нарсаларга эришдиг-у, армонларимиз ундан-да кўп. Районимиздаги 41 мактабда 30 минг нафар ўқувчи тарбияланади. Ўтган йили якунига разм солсак битирувчилардан 26 нафари олтин, 57 ўқувчи эса кумуш медаллари билан мактабни тамомлаб, республикамиздаги турли ўқув юртларига киришга мушарраф бўлдилар. 8, 19, 13-мактаб битирувчиларидан 5 нафари тест асосида синовдан ўтиб Туркияга бориб ўқиш ҳуқуқини қўлга киритдилар.

Шу билан биргаликда янада улкан ютуқларга эришишимизга тўсиқ бўлаётган камчиликлар ҳам бисёр. Талайгина мактабларимизнинг ошхоналари ночор аҳволда. Мактаблар ёқилғи билан таъминланмаган. Ўқитувчиларнинг моддий аҳволи талаб даражасида эмас. Транспортларда йўлкира нархи ошганлиги сабабли қабулимга кирганларнинг 80 фоизи иш жойларини ўз яқинларига кўчириш масаласида мурожаат қилишаяпти. Шу каби масалаларга ойдинлик киритиш ўқиш ва ўқитилишни такомиллаштиришдан сўнгги асосий масалалардан бири.

Маъруза муҳокамасига чиққанлар мазкур муаммоларнинг жойларда қандай ҳал этилаётганлиги ҳамда бу каби мушкулликларнинг бартараф этиш чораларини кўрсатишди.

Кенгаш якунида энг яхши мактаб ўқитувчиларига ва тарбиячиларга касаба уюшмалари томонидан совғалар топширилди.

Ф. МУРОДОВА.

ШУКУҲЛИ КУНЛАРИМИЗ РОСТ БЎЛСИН...

Пойтахтимиздаги 110-ўрта мактаб 1 сентябрь куни ўзгача тароватли, шукуҳли бўлди. Қўш қаватли муҳташам мактаб биносининг олдидаги майдон енгил автомашиналар билан тўлиб кетди. Ота-оналар ҳам «Мустақиллик куни» ҳамда «Биринчи қўнғироқ» байрамлари шодиёналарини ўз жигарбандлари билан баҳам кўришгани келишибди. Мактаб биноси гавжум. Кишилик кийимларини кийиб олишган ота-оналар, ўқитувчилар, мактаб формаси кийиб кабутарлардек тизилишган ўқувчилар, опа ва акаларига эргашиб келишган капалакдек болажонлар, ҳамма-ҳамманинг юзида кулгу, лабларида ним табассум жилва қилади. Кўзлар қувончдан порлайди. Гуллар беҳисоблигидан мактаб баҳорий насимга, уфорга тўла. Атрофга боқиб, дилни қувонч қамрайди. Дунё гўзал. Яшаш завқли, гўё ҳаёт шундай дилбар кунлардан иборатдек. Унчалик узоқ бўлмаган «Мустақиллик» майдонидан байрам тантаналари бaралла эшитилиб турибди. Кўнгилни орзиқтириб куй янгради. Куйга қўшиқ, қўшиққа рақс уланди. Барча мактабнинг кенг ва гўзал залига кирди. Зал ҳам обдон безатилган. Бу ерда ҳам гуллар уфори.

Минбарга мактаб директори Софья Абдураҳмонова кўтарилди. Кези келганда, айтиб ўтиш жоиз: С. Абдураҳмонова кўп йиллардан буён шу илм масканига бошчилик қилиб келаётир. Ўтган йиллар мобайнида у катта тажриба ва малака орттирди. Мактабни намунали илм маскани қилишда катта меҳнат ва куч сарфлади.

Софья опа сўз бошлар экан, енгил тин олди. Нуроний чеҳраси ёришиб кетди:

— Азизларим, биз бугун қўшалоқ байрамни нишонлаяпмиз. Байрамларни инсон умрига қиёслайман. Инсон умридек, байрамларнинг ҳам бири ўлади, бошқаси туғилади. Юртимизда кўп ўзгаришлар бўлаётир. Шунингдек, байрамларнинг қайсиларидандир воз кечган бўлсак, «Наврўз» сингариларини қайтадан тикладик. Бу давр, замон тақозоси. Булар ичида «Мустақиллик куни» алоҳида аҳамиятга эгадир. Ўзбекнинг бугун юзи ёруғ бўлган, қаддрияти қад ростлаб, жаҳон миқёсида обрў топган куни. Шунинг учун ҳам, бу байрам улуғ ва муқаддас байрамдир. Ўзбекистон Республикаси жаҳон харитасидан ўз ўрнини топгани рост бўлсин! Миллатимиз, тилимиз дунё бўйлаб мағрур жарангласин! Улуғ айём кунимиз, мустақиллик байрамимиз муборак бўлсин! — деди С. Абдураҳмонова.

Мактаб директоридан сўнг математика ўқитувчиси М. Сергибоева ва бошқалар ҳам сўзга чиқиб, кўнгилларидаги гапларни айтдилар. Айниқса, мактаб бадиий ҳаваскорларининг чиқишлари эсда қоларли бўлди. Оташин шеърлар, дилрабо куй-қўшиқлар байрам тантанасига янада файз бағишлаб турди.

Ҳар биримизнинг ҳам босиб ўтган йўлларимиз бир-бирига ўхшайди. Тўғрироғи, тақдиримиз бир. Мактаб, биринчи қўнғироқ, биринчи ўқитувчи, биринчи синф — умримизнинг энг ўчмас хотиралари, унутилмас саодатли кунлари ёдга тушади.

Мактаб директори мурғаккина ўқувчига қўнғироқни тутқазганида ва унинг жарангини эшитган лаҳзамизда кўнглимизнинг энг азиз бўлаги жизиллаб кетганини ҳис қиламиз.

Қўнғироқ жарангидек умринг азиз бўлсин, болажон!

Куй тантанавор янгради. Ҳамма ҳаяжон ва қувонч билан биринчи синф ўқувчиларини синфларга кузатди. Аминманки, бугунги қўш байрам шу ерда ҳозир бўлганларнинг узоқ вақт эсида қолади.

Ш. НОРҚУЛОВА.

Абу Райҳон Беруний номидаги Тошкент давлат техника университети талабаларининг Ўзбекистон Республикасининг барча талабаларига

МУРОЖААТИ

1992 йил 1 сентябрда халқимиз Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги эълон қилинганлигининг бир йиллигини тантанали равишда нишонлади.

Ўтган йил давомида республикадаги вазият сезиларли даражада ўзгарди. У ўзининг янгиланиш ва тараққиёт йўлидан қатъият ва ишонч билан бормоқда. Давлатни бошқаришнинг халқ томонидан танланган президентлик шакли муваффақиятли фаолият кўрсатмоқда. Президент Ислом Абдуғаниевич Каримов ва унинг раҳбарлигида олиб борилаётган ички ва халқаро сиёсат жаҳон жамоатчилиги томонидан ҳақли равишда эътироф этилмоқда.

Ўзбекистоннинг халқи ва ҳукумати энг янги техника ва технологиядан кенг фойдаланиш асосида кескин иқтисодий ривожланиш йўлини, республика ҳаётининг барча жабҳаларида жадал социал-сиёсий тараққиёт йўлини қатъий танлади.

Бу танлаган йўлнинг қанчалик муваффақиятли амалга ошиши республикамиз кадрлари куч-қудратига, савиясига, хусусан, олий ўқув юртларимизда қандай савиядаги мутахассислар етиштирилишига, уларнинг қанчалик тобланиб, чиниқишларига боғлиқ. Бу жиҳатдан халқимизнинг, ҳукуматимизнинг бизга бўлган ишонч ва умидларини оқлаш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир.

Ҳурматли ўртоқлар!

Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг бир йиллиги — улуғ байрамимиз муносабати билан, бундан буён у ҳар йили тантанали равишда нишонланади, бизлар Ўзбекистонга садоқат, ўз халқимизга содиқлик тўғрисида қасамёд қилишга қарор қилдик. Бундай Қасамёд қабул қилиш бизнинг олийгоҳимизда бундан буён анъана бўлиб қолади.

Республикамизнинг барча талабаларини бизнинг ушбу ташаббусимизга қўшилишга чақирамиз!

Абу Райҳон Беруний номидаги Тошкент давлат техника университети талабасининг

ҚАСАМЁДИ

Тошкент давлат техника университети талабалари сафига қўшилар эканман, тантанали равишда қасамёд қиламан:

— мустақил Ўзбекистон Республикаси фуқаролигининг шон-шарафи ва қадр-қимматини муқаддас сақлайман;

— ўзимнинг бутун фаолиятим ва ақл-заковатим билан унинг иқтисоди, фани ва маданиятининг гуллаб-яшнашига, бой халқ анъаналарини тиклашга, унда яшайдиган барча халқлар ва элатларнинг тинчлик ва ҳамжиҳатликда яшашига кўмаклашаман;

— республиканинг мустақиллиги ва конституцион тузумни фидокорлик билан ҳимоя қиламан, президентлик ҳокимияти ва халқ томонидан сайланган Президентнинг обрўйини мустаҳкамлайман;

— меҳнатсевар, ҳалол ва софдил халқимнинг пок номига доғ туширишга бўлган ҳар қандай интилишга қарши курашаман, бегуноҳ одамларнинг кўз ёшлари тўкилмаслиги ва изтироб чекмасликлари учун қўлимдан келадиган ҳамма ишни қиламан;

— Қорабоғ, Молдова, Грузия ва Тожикистондаги қонли воқеаларнинг аянчли сабоқларини ҳисобга олиб, ўзларининг шахсий ғаразли мақсадлари йўлида республикадаги барқарорликни бузишга интилган ҳар қандай бузғунчи кучларга муносиб зарба бераман;

— ўзим танлаган ихтисослик бўйича билимларни қунт ва изчиллик билан эгаллайман, доимо ҳормай-толмай ўзимнинг умумий билимимни ва маданий савиямни ошира бораман, жаҳон фани ва маданияти қадриятларидан баҳраманд бўлишга ҳаракат қиламан, жаҳон фани ва маданиятининг буюк намояндаларига айланган Навоий, Улуғбек, Беруний, Ибн Сино, Ал-Хоразмий ва бошқа ўзбек олимларининг бебаҳо меросини чуқур ўрганаман ва уни кенг тарғиб қиламан;

— тўғри, камтарин, одил ва виждонли бўламан, муаллим ва мураббийларимга чуқур иззат-икром кўрсатаман, уларнинг меҳнати ва ҳаётий тажрибасига ҳурмат билан қарайман ва ундан унумли фойдаланаман, қарияларни эъзозлайман, ногирон ва ночорларга ёрдам кўрсатаман, заифларни ҳимоя қиламан;

— бутун ҳатти-ҳаракатим билан ўзимизнинг «Альма—Матер» — Абу Райҳон Беруний номидаги Тошкент давлат техника университети обрўйини кўтариш ва унинг бошқалар томонидан ҳам тан олинишига ҳаракат қиламан;

Соф виждоним, ўз ихтиёрим, чуқур фуқаролик масъулияти туйғуси билан шуни тантанали суратда айтаманки, ўзимнинг қасамёдимни доимо шараф билан бажараман ва унга бутун умрим бўйи содиқ бўлиб қоламан!

МУШТАРИЙЛАР ДИҚҚАТИГА!

„Маърифат"га

1993 ЙИЛ УЧУН

ОБУНА

ДАВОМ ЭТМОҚДА

ОБУНА БАРЧА АЛОҚА БЎЛИМЛАРИДА, ИШ ВА ЎҚИШ ЖОЙЛАРИДА ЖАМОАТЧИ МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИЛАР ТОМОНИДАН ЧЕКЛАНМАГАН МИҚДОРДА ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

ҲАМИША ҲАМРОҲИНГИЗДИР

Қадрли муштарийлар! Мана, ниҳоят, минг ташвиш, оғир дамларга қарамай, навбатдаги обуна мавсумини ҳам бошладик. Ўзингизга маълум, бозор шароитининг мушкулликлари, нарх-навонинг қисқа фурсат ичида кескин ортиб кетиши, тўғриси, ҳаммамизни ҳам анчагина ташвишга солиб қўйди. Шу жумладан, сиз педагоглар, халқ зиёлиларининг эндиликда севиб мутолаа қилаётган «Маърифат»ингизнинг вақтинчалик бўлса-да, айрим сонларини қўлингизга тўлиқ етиб бормаганлигини ҳам айнан шундан деб ўйлашларингизни истардик. Бунинг учун, рўзнома таҳрир ҳайъати сиз азизлардан узр сўрайди. Аммо аҳвол шу даражада қолиб кетиши ҳам мумкин эмасди.

Вазиятни тўғри англаган жумҳуриятимиз раҳбариятининг кўрсатган ёрдами ҳамда сиз азиз муштарийларимизнинг саховати туфайлигина рўзномамиз қайта оёққа турди, ўз ўқувчиси билан қайтадан дардлашмоқда. Бугун мустақил давлатда яшаётганлигимиз ҳар биримизнинг зиммамизга катта масъулият, улкан ишонч юклайди. Истиқлолни мустаҳкамлаш, миллий бойлигимиз тармоқларини кенгайтириш, халқ анъаналари дурдоналаридан фойдаланиш, курраи заминдаги ривожланган давлатлар даражасига чиқиб олиш ҳаракати каттаю кичикнинг биринчи галдаги вазифаси бўлиб қолмоқда.

Қадрли халқ зиёлилари, педагоглар, бу муносиб ишни амалга оширишда, уни тарғиб қилишда ўз ҳиссангизни қўшишингизга имонимиз комилдир. Бозор иқтисоди шароитида вужудга келаётган муаммоларни ҳал этишда, таълим-тарбиянинг илғор усулларини амалда татбиқ этишда, миллий педагогика дурдоналаридан фойдаланишда «Маърифат» сизга ҳамроҳ бўлади.

Таъкидлаш жоизки, 1993 йилда «Маърифат» рўзномаси орқали Ўзбекистон Халқ таълими вазирлигида таълим-тарбияни юксалтириш учун олиб борилаётган долзарб ишлар, муштарийларнинг таклиф ва мулоҳазалари, қатағон йилларида ўз миллатини ҳимоя қилиб, «даҳолар қаҳри»га учраган халқ зиёлилари, фанлараро илғор тажрибалар, иқтисодий таълим ва шунга ўхшаш турли мавзуларда битилган муаммоли материаллар билан танишиб борасиз.

Ҳурматли муштарийлар!

Қадрдон рўзномангиз — «Маърифат»га обуна бўлишга шошилинг! Фақат обуна бўлиш орқалигина сиз рўзномамизнинг барча сонларини ўз вақтида олиб ўқишингиз мумкин!

Рўзнома билан мунтазам танишиб боришда сиз учун ягона ва қулай йўл — бу обунадир!

Унинг обуна баҳосини эслатиб ўтамиз: БИР ЙИЛГА — 264 СЎМ, ЯРИМ ЙИЛГА — 132 СЎМ.

Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги кунини Шайхонтаҳур райони меҳнат аҳли ҳам тантанали нишонлади. Улуғ айём куни райондаги ўқитувчи, ишчи ва маҳалла вакилларидан бир гуруҳи муносиб тақдирланди.

СУРАТЛАРДА: район ҳокими А. Миржалилов таниқли педагог А. Отаметовга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи» нишонини топширмоқда.

Машҳур санъаткорлар — Ҳамза номли академик драма театрининг етакчи актёри Зикир Муҳаммаджонов, «Ялла» дастасининг раҳбари, Ўзбекистон халқ артисти Фаррух Зокиров мукофотланганларни қизғин қутлашди ҳамда Ўзбекистон мустақиллиги тўғрисида ўз юрак сўзларини айтишди.

«Наврўз» маҳалласининг раиси О. Ортиқов «Мустақиллик» эсдалик нишонини олди.

Сураткаш: Р. АЛЬБЕКОВ.

ҲАМКОРЛИКСИЗ ИШ ЮРИТИБ БЎЛАДИМИ?

СИРДАРЁ ҲАМДА ШАРОФ РАШИДОВ РАЙОНИ МАОРИФЧИЛАРИНИНГ НОАНЪАНАВИЙ АВГУСТ КЕНГАШЛАРИДА

«Ишлайдиган давр келди» шиорини дилларига жо айлаган бир гуруҳ педагог олимлар 27—28 август кунлари Сирдарё вилояти маорифчилари ҳузурида бўлиб қайтдилар. Улар орасида Ўзбекистон педагогика фанлари илмий-тадқиқот институти директорининг фан бўйича муовини, педагогика фанлари доктори, профессор Э. Чориев, профессор А. Зуннунов, педагогика фанлари номзодлари П. Мусаев, В. Андриянова, Й. Абдуллаев, У. Маҳкамов, ҳуқуқшунослик фани мутахассислари Б. Эргашев, М. Расулова, Тошкент шаҳридаги 41-мактаб ўқитувчиси М. Юнусова ва бошқалар бор эди.

Сирдарё райони маорифчиларининг август кенгашлари «Малик» давлат хўжалигининг маданият саройи биноси олдида катта тантана билан бошланди. Уни район халқ таълими бўлимининг мудири Ҳ. Раҳматов кириш сўзи билан очди.

Районда ўқитиш, ўқувчиларга таълим-тарбия бериш соҳасида талай тажрибалар тўпланган. Ўтган ўқув йили моддий жиҳатдан оғир келишига қарамай, илм масканлари ҳаётида ижобий силжишлар рўй берди. 720 ўқувчи ўрнига мўлжалланган иккита мактаб ишга туширилди. Билим даргоҳлари жамоалари ўқитишнинг илғор усулларидан фойдаланиб келмоқдалар. Математика, физика, она тили, рус тили, чет тили фанлари табақалаштирилиб ўқитилаётир. Иқтидорли ўқувчилар билан ишлаш яхши йўлга қўйилганидан 7, 21, 36-мактабларнинг 5 нафар ўқувчиси олтин ва кумуш медаллар соҳиби бўлдилар. Уларнинг уч нафари Тошкент шаҳрида тест синовларидан муваффақиятли ўтиб, Туркияга бориб ўқиш ҳуқуқини қўлга киритдилар.

Эришилган муваффақият билан бир қаторда янги ўқув йилида қилинадиган ишлар кўп. Бозор иқтисодиёти шароитида мактаблар ва мактабгача тарбия масканлари оталиқ ташкилотлари билан ўзаро ҳамкорлик йўлидан боришлари зарур. Фақат уларнинг ёрдами билангина ёшларни тарбиялашда ижобий натижаларга эришиш мумкин. Анжуманда сўзга чиққан нотиқлар ана шу хусусда ҳамда таълимдаги янгича йўналишлар ҳақида фикр юритдилар.

Шундан сўнг, ўқитувчилар олтита шўъбага бўлиниб, давра суҳбатини жонлантирдилар. Мактаб директорлари, жамоа ва давлат хўжаликлари раҳбарлари, ҳокимият ходимлари, қурилиш, саноат ва кенг жамоатчилик ташкилотлари раҳбарлари шўъбасини Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг умумий ўрта таълим бош бошқармаси бошлиғи М. Й. Қосимов олиб борди.

Мулоқотни 1-ўқув-ишлаб чиқариш комбинати директори У. Нуралиев бошлаб берди. У асосан ЎИЧКлари назоратдан бир қадар четда қолиб кетганлиги ҳақида тўхталди. Масалан, у ерда ўтган йили «Чевар» ширкати очилиб, пахта терадиган этакча, халат сингариларни тикиш йўлга қўйилган эди. Лекин, тафтишчиларнинг кўплиги сабабли, ширкат кўп ўтмай ёпилди. Комбинатда пул топишнинг йўллари талайгина. Кичик корхоналар ҳам очиш мумкин. Бироқ юқоридагига ўхшаш муаммолар бу йўналишдаги ишларга тўғаноқ бўлаяпти.

«Ўзбекистон» жамоа хўжалиги ҳудудида жойлашган 24-мактаб директори Холматовнинг маълумот беришига қараганда, илм маскани қошида атлас, бекасам тўқийдиган 5—10 та дастгоҳни ишга тушириш имконияти бор. Фақат ташкилотлар томонидан жой, маблағ ажратилса бас. Кичик корхона асосида ип-йигирув фабрикасини тикласа бўлади. Хомашё эса шу ернинг ўзида муҳайё.

Мактаб, хўжалик раҳбарлари шўъбасида катта-катта ечилмаган муаммолар борлиги аён бўлди. Билим даргоҳларининг банкларда ҳисоб рақами очилмаган. Аҳолига хизмат кўрсатиш устахоналари марказлаштирилмаган. Бу масалаларни ечиш мобайнида ўқувчиларни меҳнатга ўргатиш, уларни меҳнат орқали тарбиялаш йўлларини изламоқ лозим. Келажакни ёшларнинг билимдонлиги белгилайди. Демакки, уларни меҳнатга, фаолиятга қайтаришнинг бошқа услубларини қидириш лозим бўлади. Деҳқон боладан ҳамиша ёрдам кутади. Энди раҳбарлар ҳам уларнинг нималарга зарурат сезишини ўргансинлар. Зеро, қарс икки қўлдан чиқади, деб бежиз айтмаганлар.

Замон шартнома асосида иш ташкил қилишни талаб этаяпти. Янгиланиш сари ташланган қадамлар янгича йўналишлар касб этсагина у қутлуғ, шарафли бўлади. Олимлар бошчилик қилган бошқа шўъбаларда — мактаб фаолиятини инсонпарварлаштириш, демократия асосида бошқариш, ҳозирги замон дарси ва унга қўйилган талаблар, мактабда иқтисодий билим ва меҳнат тарбияси, ўқувчиларга бериладиган педагогик тарбиянинг замонавий услублари, муаллимлар саводхонлигини ошириш ва тилларни ўрганиш муаммолари, мактабгача тарбия муассасаларида янгича тарбия усуллари каби мавзулардаги машғулотларда ҳам ана шу руҳ сезилиб турди.

Шароф Рашидов райони маорифчилари анжумани бироз бошқача, ноанъанавий тусда бошланди. Кенгаш иштирокчилари район халқ таълими бўлими биноси олдидаги «Ўқитувчилар хиёбони»да ўрнатилган «Ҳаёт ва абадият» ёдгорлиги пойига гуллар қўйиб, жонкуяр муаллимлар ва ўтганлар руҳига таъзим бажо айладилар. Б. Зиёев, А. Пашко, Ҳ. Қўнғиров, Т. Хухригина, С. Хванлар чўлга баҳор келтирган илк маърифат дарғаларидан эди. Уларнинг шогирдлари бугунги кунда район маорифининг гуллаб-яшнашига ўзларининг муносиб ҳиссаларини қўшмоқдалар. Ноҳия илм масканларида фақат ўқитиш, одоб-ахлоқни ўргатишни эмас, балки уларнинг билим савияларини жаҳон стандарти талаблари даражасига кўтаришга ҳаракат қилиняпти. Шу мақсадларда билим даргоҳларида «Аралашдан саралаш» ва турли хил усул, услублар синовдан ўтказилаётир.

Мактаб — бепоён денгиз, дарс унинг бош ўзани. Оғир кечса-да, дарс — кашфиёт, ижодхонага айланмоқда, кўплаб тажрибали ўқитувчилар болаларни суйиб, машғулотларни ижодкорона ўтаяптилар. «Йил ўқитувчиси» кўрикларида дарсларни санъаткорлик билан олиб бораётган муаллимлар сараланиб, элга танилмоқда. М. Мусурмонова (14-мактаб), З. Хисамутдинова (13-мактаб), Д. Шукурова (6-мактаб), М. Азимова (10-мактаб) шулар жумласидандир.

1991-92 ўқув йилида 835 нафар ўқитувчи 10520 нафар ўқувчига таълим-тарбия берди. 642 нафар битирувчилардан 33 нафари олтин ва кумуш медаллар билан ўрта мактабни тугатдилар. Учта ёпиқ телестудия, 9 та техник воситалар, 14 та лингафон, 18 та ЭҲМ кабинетлари, 14 та радиоалоқа тизими, 9 та мактаб театри, тўққизта спорт зали, 19 та спорт майдончалари, иккита мактабдан ташқари муассасалар ўқувчилар ихтиёрида бўлди. Таълимнинг узлуксизлигини таъминлаш мақсадида Охунбобоев номли 1-илм маскани ўзагида боғча-мактаб бирлашмаси тузилди. Бу тизимга «Наврўз» болалар боғчаси, Нодира номидаги бошланғич мактаб, Охунбобоев номли умумтаълим мактаблари кирилди. Бирлашмага ташаббускор раҳбар, таълим-тарбия фидойиси М. Бобожонов бошчилик қилаётир. Дастлабки амалга оширилган ишларнинг натижаси ёмон эмас. Пировард мақсад ўқув-тарбия ишлари самарадорлигини ошириш, ўқувчилар билим сифатини давр талаби даражасига кўтаришдан иборат. Тажрибалар умумлаштирилиб, район миқёсида муқобил мактаблар, касб-кор, устоз ва шогирд мактаблари жорий этилиши кўзда тутилаётир.

«Ўқитувчилар хиёбони»даги маросим тугаганидан сўнг тантана А. Навоий номли 6-ўрта мактабда давом этди. У ерда ҳам буюк бобокалонимиз ҳайкали пойига гулдасталар қўйилиб, унинг руҳи шод этилди. Ўтганларни эслаш, маорифга меҳнати синган фахрийларни эъзозлашни район халқ таълими бўлими мудири Холмўмин Шукуров ёшларнинг бот-бот ёдига солиб туради. Мудирнинг «Ўзбекистон халқ ўқитувчиси», деган улуғ унвонни олишида ҳам халқ таълимига узоқ йиллар етакчилик қилгани ҳамда халқ қадриятларини, анъана, удумларини давом эттира олишдаги фидойилик хусусиятлари инобатга олингани шубҳасиздир.

Х. Шукуров тантанани очиб, район маорифчилари амалга оширган тадбирлар, Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонунини амалга ошириш борасидаги вазифа ва ечимлар хусусида таҳлилий фикр юритди.

Маърузалардан кейин кенгаш иштирокчилари гуруҳларга бўлиниб, олимлар раҳбарлигидаги мактаб ва бозор, замонавий дарс, келажак ва миллий мактаб, дастур ва дарсликларнинг мураккаблиги шароитида ўқитувчиларнинг мавжуд имкониятдан фойдалана билиш маҳорати ва ижодкорлик, таълим-тарбия жараёнида халқ педагогикасидан фойдаланиш, ўзбек тили муаммолари, ўқувчи-ёшларнинг ташкилотлари истиқболи деб номланган клубларда ўзаро баҳслашдилар.

Умуман олганда, иккала район маорифчилари анжумани ҳам ажойиб йўсинда — фикрлар хилма-хиллиги руҳида ўтди. Кенгашларда иштирок этганлар бозор иқтисодиётида мактабни қўшимча маблағ билан таъминлаш масалалари, намунавий очиқ дарс, фан ўқитувчиларига қўйиладиган талаблар, келажак мактаби қандай бўлиши лозимлиги, миллий-маданий марказ, муқобил мактаблар, давр талабига жавоб берадиган дастур ва дарсликлардан қўшимча қўлланма ҳамда манбалардан қандай фойдаланиш кераклиги хусусида етарли маълумотлар, ўзларини қизиқтираётган барча саволларга қаноатланарли жавоб олдилар. Энг муҳими, кўзланган мақсад сари дадил қадамлар ташланди.

Қ. МАТҚУРБОНОВ.

СУРАТЛАРДА: август кенгашларидан айрим лавҳалар.

А. ЧАПЛИГИНА суратлари.

• *Акс-садо*

ЯХШИ ТАДБИРГА— ОҚ ЙЎЛ!

Э. ХОЛМУРОДОВ, Қашқадарё вилояти Ульянов районидаги 1-мактаб ўқитувчиси:

«Маърифат» рўзномасининг шу йил 12 август сонида «Малака ошириш: тадбирлар ва муаммолар» мақоласининг ўқитувчилар август кенгашлари олдидан берилиши айни кўнгилдаги гап бўлди. Буни мен қуйидагича ифодаламоқчиман. Биринчидан, ўтган узоқ йиллик педагогик фаолиятимда бирор марта ҳам номи кўкларга кўтарилган ва унинг тафсилоти фақат райком раҳбарларининг маърузаларидан иборат бўлиб келган анъанавий август кенгашларида малака ошириш муаммолари ҳақида фикр юритилганлигини эслай олмайман. Иккинчидан эса, янгиланишнинг шарофати бўлса керак, Марказий малака ошириш илмгоҳида аспирантуранинг ташкил этилаётганлигини фақат шарафламоқ лозим.

Лекин вақт кутиб турмас экан. Афсуски, ёшим элликдан ошиб қолди. Қани энди шароитим бўлса-ю, мен ҳам шу аспирантурада ўқисам. Мен Марказий малака ошириш илмгоҳида бир неча бор бўлганман. Тўғриси, вилоятдагига нисбатан у ерда афзалликлар, шарт-шароит анча яхши эди. Давра суҳбатидагиларнинг фикр юритишларига қараганда, ҳали кўп ишлар қилиниши мўлжалланмоқда.

Мен бир педагог сифатида у ерда фидокорлик қилаётган олимларимизга бошлаган улкан ишларида омадлар тилайман.

Б. МАХСИЛОВ, Тошкент вилояти Паркент район халқ таълими бўлимининг мудири:

Мақолада юритилган фикрлардан яна бири ўқитувчиларга тоифа белгилашни малака ошириш институтларида амалга оширишдир. Айримлар бунга бир ой муддат камлик қилади, дейишлари мумкин. Лекин, менинг назаримда, бир ойми, ўн ойми, барибир қозонда бори чўмичга чиқади-ку! Қани энди, бундай яхши тадбир тезроқ амалга оша қолса.

Ҳамкасбларимнинг тўғри тушунишларини истардим. Мен район халқ таълими мудири сифатида бу ишдан ўзимни четга тортмоқчи эмасман. Аммо мақолада юритилган фикр асосида иш тутилса, адолат ўз ўрнида қарор топган бўларди.

Шунингдек, малака ошириш ҳамда педагогика олий илмгоҳларидаги айрим тафовутларга алоҳида тўхталиб, илмий асослаб берилганлиги ҳам ўқитувчиларимизга маъқул келса керак, деб ўйлайман.

Хуллас, севимли рўзномамиз «Маърифат» кейинги пайтларда ўқитувчининг узоқ йиллик дарди, педагогикага, таълим-тарбияга оид муаммоларни дадил кўтариб чиқиш билан хайрли ишларни амалга оширмоқда. Бундай чиқишлар тез-тез уюштирилиб турилса, биз педагоглар фақат қувонган бўлардик.

Ж. НОРМУРОДОВ, Сурхондарё вилояти Жарқўрғон район халқ таълими бўлимининг мудири:

«Маърифат»да берилган «Малака ошириш: тадбирлар ва муаммолар» номли мақола мени ручка олиб, фикр билдиришга даъват этди.

Ҳақиқатан ҳам, олий ўқув юртларида талабаларга илмий даражаси бўлган фан номзодлари, профессорлар дарс беради-ю, малака ошириш билимгоҳларида эса олий маълумотли, ҳар ҳолда ўз мутахассислигини яхши биладиган тингловчиларга кўпинча ҳеч бир илмий даражага эга бўлмаган мутахассислар бириктириб қўйилади. Тенгсизликнинг бу кўриниши адолатдан эмас эди. Шу боис давра суҳбати қатнашчиларини тўла қўллаб-қувватлайман.

Шунингдек, аспирантура бўлимларини бир жойда эмас, балки мутахассисликларига қараб вилоятларда ҳам ташкил этилиши биз педагогларни мамнун этди.

Энди асосий масала — яқинда бўлиб ўтган ўқитувчиларнинг анъанавий август кенгашларида илк бор малака оширишдаги фикрларнинг киритилганлиги диққатга сазовор. Назаримда, малака ошириш барча ўқитувчиларнинг асосий таянч жойи экан, биз ҳамиша, ҳар йили янги ўқув йили олдидан бу масалага алоҳида тўхталиб, мулоҳазалар юритишимиз керакка ўхшайди.

Бундай масалаларни тез-тез кўтариб чиқишда эса «Маърифат»нинг жонкуяр жамоасидан катта умидлар қиламиз.

АДАБИЙ КЕЧА

Бухоро шаҳридаги 24-ўрта махсус мактаб-интернатда шу билим даргоҳининг она тили ва адабиёт ўқитувчиси Матлуба Атоеванинг ташаббуси билан ўзбек адабиётининг таниқли намояндаларидан бири, болаларнинг севимли шоири Пўлат Мўмин таваллудининг 70 йиллигига бағишланган адабий кеча ўтказилди. Кечада ўқувчилар фаол ва мувваффақиятли иштирок этдилар. Энг аввало, Ўзбекистон халқ шоири ва ёзувчисининг ҳаёти, ижодий фаолияти, унинг болалар адабиётининг ривожи ва юксалишига қўшган муносиб ҳиссаси тўғрисида сермазмун маъруза тингланди. Шундан сўнг болалар шоирнинг бир туркум шеърларини ёддан ифодали ўқиб бердилар. Унинг саҳна асарларидан, шеърий эртаклари асосида тайёрланган саҳна кўринишларидан парчалар намойиш этиб, кечага яна ҳам завқ-шавқ бағишладилар. Адабий кеча отахон шоирнинг шеърлари асосида айтилган дилрабо қўшиқлар гулдастасини ижро этиш билан якунланди.

А. ҲАЙДАРОВ.
Бухоро вилояти.

Тажриба минбари

ЗАМОН ТАҚОЗОСИ

Ҳақиқий педагоглик доимо изланишни, таълим ва тарбиянинг амалдаги усулларини узлуксиз такомиллаштириб боришни талаб қилади. Ижодкорлик йўлидан бормай туриб, касб маҳоратини ўстириш ва ишда бирон-бир яхши натижага эришиш мумкин эмас. Яқинда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашида «Таълим тўғрисида»ги Қонуннинг қабул қилиниши айни муддао бўлди. Бу қонун таълим ишини янада такомиллаштиришга, ўқитувчининг машаққатли меҳнатини муҳофаза этишга, ёш авлод тарбиячисининг қадр-қимматини оширишга хизмат этмоғи шак-шубҳасиздир. Шу билан бирга зиёкорларнинг ижодий меҳнат йўлидан боришига, маҳорат қирраларини янада кўпроқ очишларига кенг имкониятлар яратади.

Ижодий меҳнат қилиш замон тақозоси экан, мен бу ўринда ўтган ўқув йилида педагогик жамоамизнинг амалга оширган айрим изланишлари хусусида тўхталмоқчиман.

Энг аввало, янгиликларни жорий қилиш бошланғич синфларда синаб кўрилди. Бу синф ўқитувчилари куни узайтирилган гуруҳ тарбиячисини ўзлари танлаб олишади. Ўқув йили бошиданоқ тарбиячи билан ўқитувчи биргаликда дарс ўтади, биргаликда ишлашади. Демак, ўқитувчи 30 ўқувчи ўрнига 15 ўқувчи билан иш олиб боради. Бу эса дарс самарадорлигини оширишда муҳим омилдир, албатта. Ушбу тажрибани икки ўқув йилида қўллаб кўрдик. Натижаси қувончли: болаларнинг дарс ўзлаштириши яхши, ўқишни, ёзишни билмайдиган ёки ёмон ўқийдиган болалар йўқ. Саломат Султонова, Марқибиби Қурбонбоева, Эркиной Аширова, Одилпошша Аҳмедова, Гулчеҳра Ибрагимова каби бошланғич синф ўқитувчилари ушбу иш услубининг афзаллигини амалда синаб кўришди.

Ўқув йили давомида бир фандан дарс берадиган ўқитувчилар синфларга алмашиб кириб сабоқ ўтишди. Бу ўқувчиларнинг ҳам, ўқитувчиларнинг ҳам масъулиятини янада ошириб, ўз устларида қунт билан ишлашга чорлайди.

Ўқувчилар ҳар иккала ўқитувчини амалда бир-бирига таққослаб кўриш имконига эга бўлиб, мустақил фикрлаш қобилиятларини ривожлантирадилар.

Синфда ўтказиладиган ота-оналар йиғилишини ҳам бошқача тартибда олиб бордик. Масалан, 10- ва 11-синф ўқувчиларининг ота-оналарини бирга қўшиб чақирдик. 8- ва 9-синф, 6—7-синф ўқувчиларининг ота-оналарини ҳам шу усулда йиғдик. Тарбия хусусида фойдали фикр алмашувлар, амалий таклифлар бўлди.

Бундан ташқари, тарбиявий соатлар параллел синфларда биргаликда олиб борилиб, қишлоғимизнинг энг ҳурматли қариялари, фахрийлари таклиф қилинди. Уларнинг фаол иштирокида тарбиявий соатларнинг қандай савияда ўтганлиги таҳлил этилди, фойдали мулоҳазалар айтилди.

Яхши ишлаётган ўқитувчиларимизни, аъло ўқиётган ўқувчиларимизни рағбатлантириб туришни ҳам унутганимиз йўқ. Моддий ва маънавий рағбатлантиришда биз педагогик жамоамизнинг аҳиллигига, тадбиркорлигига таянамиз. Шу туфайли ҳам ўйлаган яхши режаларимиз аста-секин амалга ошаяпти.

Масалан, мактабимизда бир неча йилдан буён гул кўчатлари етиштирилмоқда. Уларнинг бир қисмини турли ташкилот ва хонадонларга сотмоқдамиз. Бундан ҳозиргача 14 минг сўм соф фойда олдик. Шу маблағ ҳисобидан аълочи ўқувчиларга стипендиялар берилмоқда. Етим болаларга ҳам моддий ёрдам кўрсатиб келаяпмиз.

Мактаб атрофини кўкаламзорлаштириш ва боғ-роғга айлантиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Шу мақсадда ҳозир мактаб атрофида 2 минг туп оқ тут ва шотут пайванд қилиниб, парваришланмоқда. Минг тупдан ортиқ ҳар хил мевали дарахт кўчатлари бўй чўзмоқда. Айрим синфларда ташкил этилган гулчилик, боғдорчилик тўгараги аъзолари ўқитувчилар раҳбарлигида назарий билимларини амалий жиҳатдан мустаҳкамламоқдалар.

Ш. ЭГАМОВ,
Хоразм вилояти Қўшкўпир районидаги Ойбек номли ўрта мактаб директори.

БОЛАЛАР УЙИДА ТАНТАНА

Улуғ Ватан урушининг суронли кунлари Ўзбекистон минг-минглаб болаларни ўз бағрига олди. Халқимиз болаларни оқ ювиб-оқ таради...

Тошкентдаги 22-болалар уйи ўша кунларда ташкил этилди. Сталинград, Одесса, Севастополь ва бошқа шаҳарлардан келган болаларни ўз қучоғига олган бу маскан ташкил этилганига эллик йил тўлди.

Болалар уйини ташкил этиш, унинг ташкилий-хўжалик ишларини йўлга қўйиш катта ғайрат ва чидам талаб этарди. Ўша вақтда эндигина йигирма тўрт ёшга кирган Антонина Павловна Хлебушкина раҳбарликни ўз зиммасига олди. 50 йилдирки, у болалар уйига бошчилик қилиб келмоқда.

Болалар уйида тарбияланганларнинг ҳаммаси унга она деб мурожаат қилишади. Шу вақтгача уч ярим мингдан ортиқ киши бу ердан ҳаётга йўлланма олди. Улар орасида донгдор инженер ва ўқитувчилар, халқ артистлари, давлат арбоблари — вазирлар, халқ хўжалигининг турли соҳаларидаги касб эгалари бор. Хлебушкина фамилиясини қабул қилганларнинг ўзи қирқтадан ортади.

Болалар уйи Тошкент шаҳрининг чеккасида — Зангиота райони ҳудудида — Бўзсув ёнида соя-салқин боғ ҳовлисига эга. Болалар ёз ойларида ана шу мевазор боғ қўйнида яшашади. Бу ерда мириқиб дам олиш учун барча шарт-шароитлар яратилган. Мана шу жаннатмакон масканда яқинда болалар уйининг 50 йиллик юбилейи нишонланди. Байрам тантанасига республикамизнинг ва ҳамдўстлик мамлакатларининг турли бурчакларида яшаётган собиқ талабалар ташриф буюришди. Турли йилларда тарбияланганлар ўтган йилларни — беғубор болалик чоғларини, азиз устозларни ҳурмат-эҳтиром билан эслашди.

Болажон халқимизнинг ҳиммати баланд. Иқтисодий қийинчиликлар рўй бераётган бугунги кунда ҳам болалар уйининг 130 тарбияланувчиси дастурхони тўкин.

— Болаларга кўрсатилаётган меҳр-мурувватдан чексиз мамнунман, — , дейди Меҳнат Қаҳрамони, республикада хизмат кўрсатган ўқитувчи Антонина Хлебушкина. Айниқса, республика Қурилиш-монтаж ишлари вазирлиги ва унинг бошқармалари оталиқ ҳимматини кўрсатиб келаётирлар.

СУРАТДА: А. П. Хлебушкина собиқ талабалари бағрида.

Сураткаш: А. АНИЧКИН.

ОНА ТИЛИ ЎҚИТУВЧИЛАРИГА

Педагог олим А. Ғуломнинг «Она тили ўқитиш принциплари ва методлари» (Тошкент, «Ўқитувчи», 1992 йил) қўлланмаси она тилини ўқитишнинг таълим тамойилларига бағишланган. Ушбу китоб она тили ўқитувчилари учун мўлжалланган услубий йўл-йўриқ сифатида зарур ва муҳим қўлланмадир.

Она тилини ўқитишда назарияни амалиёт билан боғлаш, ўқитишнинг ўзига хос тамойиллари, ўқитиш услублари, уни оптимал танлаш, муаммоли ўқитиш услуби, ўқувчиларни она тилидан билим олиш усулларига ўргатиш бўлимларида муаллиф кўпгина ижобий фикрларни илгари суради. Ўзи ҳам таклифлар киритади, муаммолар қўяди, ўқитишнинг осон ва самарали йўлларини кўрсатади.

Она тили дарсларида муаммоли таълимни таҳлил ва тавсиф қилиб, мазкур қўлланма муаллифи илғор ўқитувчилар тажрибалари ҳамда шахсий кузатишларига суяниб, муаммоли дарс ўтишнинг, муаммоли вазият яратишнинг усулларидан 8 турини тавсия этади. Бундан ташқари, қўлланмада ҳар бир бўлимдан кейин ушбу мавзуларга оид адабиётлар рўйхати ҳам берилган.

Ҳ. ЖАББОРОВ,
Қарши давлат дорилфунуни ўзбек тилшунослиги кафедрасининг ўқитувчиси.

МИЛЛИЙ ЎЗБЕК МАКТАБЛАРИДА БАДИИЙ ТАЪЛИМ КОНЦЕПЦИЯСИ

ЛОЙИҲА

МАКТАБДА БАДИИЙ ТАЪЛИМНИНГ ҲОЗИРГИ АҲВОЛИ ВА УНИНГ МУАММОЛАРИ

Ўзбекистондаги ҳозирги ижтимоий ва сиёсий ўзгаришлар, жумҳуриятимиз халқ таълимидаги танглик мактабларда ҳамма фанлар қатори тасвирий санъат ўқитилишини ҳам тубдан қайта қуришни тақозо этади. Мазкур муаммо бадиий таълимнинг тарихи, унинг назариёт ва амалиётдаги аҳволини, қўшни жумҳуриятлар, хорижий мамлакатларда бу ўқув фанига бўлган муносабатни ўрганиш ва улардан тегишли хулосалар чиқаришни шарт этиб қўяди. Маълумки, бизнинг мавжуд ижтимоий тарбия тизимимиз узоқ йиллар давомида юқори идоралардаги сиёсатдон раҳбарлар томонидан белгилаб келинди. У тизим инсонга жамият томонидан бериладиган қадриятларни акс эттирадиган формулаларни тиқиштириш ва ёдлатишнинг норматив тизими бўлиб қолди.

Болаларга инсон эмас, меҳнат ресурслари сифатида қаралиб келингани, табиий-математик туркумдаги фанларга эътиборни ҳаддан зиёд ошириб юборилганлиги ва, аксинча, нафосат тарбия йўналишидаги ўқув фанларига (адабиёт, мусиқа, тасвирий санъат) эътиборни ҳаддан зиёд пасайтирганлиги ёшларимизни роботлашган янги авлодларини шаклланувига олиб келди. Шунинг учун ҳам болаларда ҳар бир шахсга хос бўлган ижодкорлик, ташаббускорлик, мустақиллик ва нафосат сезилмайди.

Мактаб ўқув режаларида бадиий таълимнинг ўрни илмий хулосалар асосида эмас, балки юқоридан, бир гуруҳ раҳбарлар томонидан белгиланиб, улар тасвирий санъатга ижтимоий ривожлантирувчи, ижодкорликни ўстирувчи омил эмас, балки болаларнинг кўнгил очувчи фани сифатида муносабатда бўлдилар, аниқроғи, санъатни шахс камолотидаги аҳамиятини яхши тушуниб етмадилар.

Бошланғич синф ўқитувчиларининг тасвирий санъатдан мутахассис эмасликлари, шунингдек, уларни кўп ҳолларда бу ўқув фани ўрнига математика, ўқиш, она тили дарсларини ўтказишлари болалардаги тасвирий фаолиятга бўлган қизиқишни аста-секин сўндира бошлади. Қолаверса, математика, она тили, ўқиш, рус тили бўйича таълим мазмунининг ўта мураккаблиги болаларга оғирлик қилди, уларнинг меъдасига тегди. Оқибатда бу ўқув фанларига бўлган ҳавас ҳам бўшашиб кетди.

Ўқув режаларига биноан юқори синфларда табиий-математика туркумидаги фанларга эътиборни ҳаддан зиёд орттириб юбориш бу фанлардан дастурларни ўта мураккаблаштириб юборди. Натижада дастур материалларини ёмон ўзлаштирилиши ва таълим мазмунидаги бошқа салбий сабаблар болаларни мактабдан безишга олиб келди.

Бадиий таълимга тааллуқли энг муҳим вазифалардан бири — мактабларни рассом-ўқитувчилар билан таъминлаш (ҳозирда олий махсус маълумотлилар 10, ўрта махсус маълумотлилар эса 25 фоиз атрофида), моддий-техникавий база ва ўқув-методик таъминот энг кам миқдорда ҳам бажарилмади. Тасвирий санъатдан махсус маълумотлилар Ўзбекистоннинг бир вилоятида керагидан ортиқ бўлса, иккинчисида етишмайди. Ўрта махсус педагогик ўқув юртларида тайёрланаётган рассом-ўқитувчилар эса бутунлай талабга жавоб бермайди.

Махсус маълумотли рассом-ўқитувчиларнинг етишмаслиги бошланғич синфларда бу ўқув фанини тасвирий санъатдан етарлича билими бўлмаган муаллимлар қўлига ўтиб қолишига сабаб бўлди. Бу эса ўз ўрнида тасвирий санъат ўқитиш савиясини ниҳоятда пастга тушиб кетишига олиб келди. Махсус маълумотга эга бўлган тасвирий санъат ўқитувчиларининг мактабларда тўла нагрузка билан таъминланмаётганлиги эса уларни мактабдан бошқа соҳаларга ишга ўтиб кетишга мажбур этмоқда.

Мактабдаги таълим мазмуни қатори бадиий таълимга оид бу қониқарсиз аҳвол ёшларимиз орасида маънавий ва маданий қашшоқликни келтириб чиқариш билан бирга улар орасида жиноятчилик ва қонунбузарликнинг авж олдиришга ҳам таъсир кўрсатади. Бунинг устига бадиий таълим мазмунида хилма-хиллик жорий этилмаганлиги, хорижий мамлакатлардаги бадиий таълим ривожидаги илғор тамойилларни (тенденцияларни) ҳисобга олмаслик ва ундан фойдаланмаслик (АҚШ, Олмония, Англия, Франция каби мамлакатларда тасвирий санъат 1—2-синфларда ҳафтасига 2 соатдан 5 соатгача, Япония, Покистон, Миср, Афғонистон, Эфиопия, Ҳиндистон кабиларда эса биздагига қараганда 2—3 баробар кўп ҳажмда ўқитилади) халқ таълимидаги энг катта хатолардан бири бўлди. Буларнинг жами бадиий таълимни халқ таълими тизимидаги энг қолоқ бўлимлардан бўлиб қолишига олиб келди.

МАКТАБДА ТАСВИРИЙ САНЪАТНИНГ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ

Мактабда тасвирий санъатни бола шахсини шакллантиришдаги аҳамияти ҳақида тўхталганда шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, болаларда ижодий қобилиятлар, кўриш хотираси, маром ва уйғунлик туйғулари, ҳаётдаги ва санъатдаги нафосатни кўра билиш ҳамда англаб етиш маҳоратини, ранг сезиш, эмоционал сезгирлик, кузатувчанлик ва образли тафаккурни ўстиришда, сабр-тоқатни ва фикрни бир жойга тўплаш кўникмасини ҳосил қилишда мактабда тасвирий санъат олдига тушадиган биронта ўқув фани йўқ. Шахс камолотида ва ҳаётда ҳар бир шахснинг турмушдаги ва касбий фаолиятда бундай хусусиятлар ниҳоятда керак бўлади. Шу билан бирга бу ўқув фани инсон ақл-идрокининг ҳамда унинг теварак-атрофни, ундаги воқеа ва ҳодисаларни билиш ҳамда уни ўзгартириш йўлларини ўргатади. У иқтидор ва истеъдодни шаклланувн учун кенг имкониятлар очиб боради.

Тасвирий санъатни ўқитиш жараёнида ўқувчилар олдига қўйиладиган топшириқлар аслида бир хилда бўлмайди. Хилма-хил топшириқлар эса ўқувчидан бирдан-бир ва бетакрор ўз шахсини, ўзининг маънавий имкониятларини намоён этишга шароит яратади. Бола ўқув топшириқларини ечишда ўзида ижодкорликни излайди, у ижод қилишга аввалдан маълум бўлган йўлдан бориб, ечимларни тез ҳал қилиб қўя қолмай, балки у янгича, қайтарилмас ечимлар излаш орқали ўзининг ижодкорлик ва ҳаёлотини (фантазиясини), меъёр ва уйғунлик сифатларини намоён қилади.

Муайян билимлар, малака ва кўникмалар мажмуига эга бўлган киши фақат ижрочи кишидир, холос. Жамиятимиз учун эса фақат ижрочилар эмас, балки ижодкор, ташаббускор, ўйловчи ва ўзлаштирувчи кишилар керак. Эртанги кун ишчиси, муҳандиси, олими махсус билимлардан ташқари яхши ривожланган фаҳм-фаросат ва айни вақтда аниқ мантиқий тафаккур, ҳаётда кўзда тутилмаган янги вазиятларга тез ва тўғри жавоб бера олиш, кутилмаган ностандарт ечимлар топа билиш маҳоратига эга бўлиши ниҳоятда муҳимдир. Кишиларнинг ташаббускорлиги, ижодкорлиги, мустақиллигига кенг имконият яратиб бериш керак. Мактаб ва бадиий таълим мазмунини аниқлашнинг энг катта ва энг қийин, лекин муҳим ва асосий вазифаси ҳам ана шундан иборат. Бугунги кунда, муболағасиз айтиш мумкинки, ҳамма соҳада ва ҳар бир шахсда ана шу сифатлар мавжуд бўлиши талаб этилмоқда. Ижодий тафаккур бутунлай янги ғоялар ва тасаввурларни вужудга келтиради, шахсдаги индивидуалликни (ўзига хосликни) ўстиради ҳамда маданиятни ривожлантиришда ҳал қилувчи роль ўйнайди.

Расм чиза билиш ва ҳамма масалаларга ижодий ёндашиш хўжалигимизнинг ҳамма соҳаларида, айниқса, ишлаб чиқаришда зарурдир. Шакл, ранг, ўлчов ва мутаносибликни фарқлай билиш фақат тасвирий санъат дарсларида таркиб топади.

Юритилган фикрлар бизга шу нарсадан далолат берадики, тасвирий фаолият болаларда ҳаётдаги ва санъатдаги гўзалликларни кўра билиш ва ундан завқланишда аҳамиятли бўлибгина қолмай, балки ижодкор шахсни таркиб топтиришда энг зарур сифатдир. Тасвирий ва декоратив-амалий санъат, меморчилик асарлари намуналарини ўрганиш ўқувчиларни унутилган бадиий маданиятимизнинг дурдоналаридан баҳраманд қилади, уларга халқлар тарихи, уларнинг турмуш тарзини чуқурроқ билиб олиш имкониятини беради. Бадиий маданият ва ижодкорлик, ҳар бир шахс қандай касб эгаси бўлишидан қатъи назар, ҳаммага зарурдир.

Умуман, мактабда тасвирий санъат ўқув фанининг мақсади болаларда маънавий маданиятнинг таркибий қисмларидан ҳисобланган бадиий маданиятни шакллантириш, шу қатори улардаги ижодий индивидуаллик ва тафаккурни ўстиришга қаратилгандир. Бу ўқув фанининг вазифалари эса қуйидагилардан иборат деб қаралади:

— ўқувчиларни борлиқдаги ва санъатдаги гўзалликларни кўра билишга ўргатиш;

— ўқувчиларда бадиий-ижодий қобилиятни, бадиий дидни, кўриш хотирасини, ранг сезишни, фазовий тасаввурни, кузатувчанликни, чамалаш қобилиятларини ўстириш;

— болаларда бадиий ва тасвирий малакаларни ҳосил қилиш ва ўстириш;

— болаларга тасвирий ва амалий санъат, меъморчиликнинг «образли тили»ни эгаллашга ёрдам бериш;

— ўқувчиларда тасвирий ва амалий санъат, меъморчиликка ҳурмат ва қизиқиш уйғотиш;

— болаларда аҳлоқий сифатларни шаклланувига кўмаклашиш;

— ўғил-қизларда нафосат ва эмоционал сезгирликни ўстириш.

МАКТАБДА БАДИИЙ ТАЪЛИМ МАЗМУНИ

Умумтаълим мактабларида таълим мазмуни давр тақозоси билан демократиялаштирилиши, инсонпарварлаштирилиши ва авалгиларига қараганда енгиллаштирилиши лозим. Шу мақсадда жумҳуриятимиз вилоятлари ва районлари мактаблари танлаб олишлари учун «Тасвирий санъат», «Тасвирий санъат ва бадиий меҳнат», «Амалий ва тасвирий санъат», «Амалий санъат ва меъморчилик», «Тасвирий санъат ва табиатшунослик» каби ўқув фанлари тавсия этилади. Бу ўқув фанларига ажратилган соатлар ҳажми ҳам турлича бўлади, лекин улар 2 соатдан кам бўлмаслиги лозим.

Тасвирий санъат ўқув фанида болаларга берилаётган вазифалар синфдаги ҳамма болаларга бир хил аҳамият касб этмайди, баъзи болалар бу вазифаларни яхши, бошқалари бўш, қолганлари эса бутунлай ўзлаштира олмайдилар. Бу ҳол бутунлай ўзлаштирмайдиган бир қатор ўқувчиларнинг мазкур ўқув фанига ҳавасини йўқотади. Ҳамма ўқувчиларда тасвирий фаолиятга бўлган қизиқиш ва фаолликни сақлаб туриш учун таълимни табақалаштириш керак бўлади. Бунинг учун тасвирий санъатдан табақалаштирилган (мураккаб, ўрта, содда) бадиий таълим жорий этилади. Ўғил ва қиз болалар бадиий таълими ҳам табақалаштирилган ҳолда амалга оширилади. Болаларда бадиий таълимга доир билим ва малакаларни кенгайтириш ва чуқурлаштиришни хоҳлар эканмиз, уни болаларнинг қизиқишлари ва эҳтиёжлари, ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қуришимиз лозим. Таълим мазмуни ўқувчиларнинг ўқув материалини ортиқча қийналмай ўзлаштиришларини назарда тутган ҳолда тузилади. Психологлар, физиологлар, дидактлар ва методистларнинг махсус тадқиқотлари, ўзбек ва бир қатор хорижий мамлакатлар мактабларида тасвирий санъатни ўқитишнинг тарихий тажрибаси, уни ҳозирда халқимиз маданий савиясининг пастлиги ва жамиятимизнинг шахсни маънавий жиҳатдан юксалтириш, шунингдек, мактабдаги бутун ўқув жараёнини инсонпарварлаштириш талабларидан келиб чиққан ҳолда тасвирий санъатни 1—11-синфларда ўқитилади.

Бошланғич синфларда, умуман олганда, таълим мазмуни ҳозирги мазмундан кескин фарқ қилиши лозим. Бошланғич синфларда таълим мазмунини аниқлашдаги энг муҳим принциплардан бири болаларнинг қизиқишини ҳисобга олишдир. Афсуски, шу кунга қадар бошланғич синфларда болаларни қизиқишларига ҳам, эҳтиёжларига ҳам, идрок даражаларига ҳам етарлича эътибор берилмади. Биринчидан, болаларга тушадиган юк (нагрузка)нинг ниҳоятда оғирлиги, иккинчидан, бир қатор (математика, рус тили, ўзбек тили, эски ўзбек алифбоси, меҳнат) фанлар бўйича берилаётган билим ва малакаларни ҳаддан зиёд мураккаблаштириб юборилганлиги ва болаларда катта қизиқиш орттирадиган тасвирий санъат, мусиқа, ўйин, жисмоний тарбия, табиатшунослик каби ўқув фанларига етарлича эътибор берилмаганлиги бошланғич синф ўқувчилари орасида мактабдан безиш, билим ва малакаларни эгаллашга бўлган иштиёқни пастлашиб кетишига олиб келди. Бунга йўл қўймаслик учун бошланғич синфларда умумий нагрузкани камайтириш йўли билан бир қаторда болаларни қизиқиши ва эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда асосий эътиборни ўйин, мусиқа, тасвирий санъат, бадантарбия, табиатшунослик дарсларига қаратилиши керак бўлади. Бу эса ўз навбатида бошланғич синфларда тасвирий санъатни ҳафтасига 3 соатдан ўқитилишини талаб этади. Бошланғич синф тасвирий санъат дарсларида ўқувчиларга ёмон баҳолар қўйиш тавсия этилмайди. Ёмон баҳо қўйиш ўқувчиларни тасвирий фаолиятларидаги камчиликларни бартараф этишга эмас, балки уларни ўқув фанидан совиб кетишига сабаб бўлади.

Ҳозирда ўқитилаётган тасвирий санъат ўқув фанининг турларидан амалий ва тасвирий санъат, амалий санъат ва меъморчилик, тасвирий санъат ва табиатшунослик, тасвирий санъат ва бадиий меҳнат кўп қиррали бадиий таълим мазмунини ўз ичига олади.

БОРЛИҚНИ ВА САНЪАТНИ ИДРОК ЭТИШ

А. Борлиқни идрок этиш. Теварак-атроф ва воқеликдаги гўзалликни идрок этиш кўникмаларини ривожлантириш мактабнинг барча синфларида жорий қилинади. Бу бўлим дастурда мустақил ўринни эгаллайди, у санъатнинг ҳаёт билан алоқасини тушунишга, воқеликдаги турли-туман ранглар, шакллар, материалларнинг хилма-хиллигини кўришга ва билишга хизмат қилади. Бу бўлимда амалий санъат ва меъморчилик борлиқнинг бир қисми сифатида ўрганилади.

Б. Санъатни идрок этиш. Санъатнинг бу тури бўйича идрок этиш машғулотларида маънавий маданиятнинг таркибий қисми бўлган бадиий маданиятни шакллантиришгагина эмас, балки у мактаб ўқувчиларини ижодий ривожлантириш ишига ҳам хизмат қилади.

Санъатни ўрганишда миллийликдан байналмилалликка, яқиндан узоққа, танишдан нотанишга ўтиш принципида иш олиб борилади. Шу мақсадда маҳаллий материаллар ва ўзбек санъати асосида ташкил этиладиган машғулотлар дастлабки босқичларда (4 — 7-синфларда) асосий ўринни эгалласа, кейинчалик қардош халқлар (Тожикистон, Туркманистон, Қирғизистон, Қозоғистон), Шарқ, сўнгра Европа санъатини ўрганишга киришилади. Тасвирий санъатни идрок этиш 4-синфдан бошланиб, ўрта мактабнинг охирги синфигача давом эттирилади.

НАТУРАГА ҚАРАБ ТАСВИРЛАШ

Натурага қараб тасвирлаш икки қисмдан ташкил топади: а) натурага қараб расм ишлаш; б) натурага қараб ҳайкал ишлаш.

Натурага қараб расм ишлаш. Натурага қараб расм ишлаш тасвирий билим, малака ва кўникмаларни шакллантиришга ёрдам беради, кўриш хотирасини ва кузатувчанликни ривожлантиради, борлиқ ва воқеликдаги типик ва гўзал нарсаларни кўришга ўргатади, тасвирланаётган объектларнинг шакли, мутаносиблиги (пропорциялари) ва ранг муносабатларини, фазовий жойлашувини кўриш имконини беради.

Натурага қараб расм ишлаш машғулотлари учун шакли, ранги, тузилиши жиҳатдан ўқувчиларда ҳис-ҳаяжон уйғота оладиган ва турмушда қўлланиладиган буюмлар, ўсимликлар ҳамда ҳайвонот олами намуналари танлаб олиниши назарда тутилади.

Натурага қараб ҳайкал ишлаш. Лой ва пластилиндан натурага қараб нарсалар тасвирини ишлаш теварак-атрофдаги гўзал нарсаларни идрок этишга, болаларни ҳажмли тасвирлаш малакаларини ва кўриш хотирасини такомиллаштиришга, буюмларнинг шакли, мувозанати, тузилишини кўра олишга ёрдам беради. Бунда дарслар мактаб ўқувчиларининг ижодий камолотига кўмак берадиган тарзда ташкил этилиб, улар предметлар, қушлар, ҳайвонларнинг юмалоқ ва рельефли ҳайкалларини ишлашни ҳам назарда тутади.

КОМПОЗИЦИЯ

Композиция тасвирий санъат курсининг асосий қисмларидан бўлиб, рангтасвир композицияси, ҳайкалтарошлик композицияси ва декоратив композиция бўлимларидан ташкил топади. Улар бадиий таълимнинг барча бўғинларида ўз ўрнини топади. Мазкур бўлим ўқув фанига ажратилган вақтнинг ярмидан кўпини эгаллайди.

Композиция бўлими асосида бадиий дидни, ижодий тафаккурни, тасаввурни, кўриш хотирасини ривожлантириш, тасвирий кўникмалар ва малакаларни такомиллаштириш вазифалари ётади.

Композиция ўз мазмунига кўра болаларни илгаридан белгилаб қўйилган қоидалар ва мажбурий қонунлар, усуллар, воситалар билан чеклаб қўймайди, бу эса ижодкор шахсни таркиб топтиришда муҳим аҳамият касб этади.

БАДИИЙ ҚУРИШ — БУЮМ (ПРЕДМЕТ) ЯСАШ

Бу бўлим ўқувчиларда ижодий қобилиятларни ривожлантиришга қаратилган бўлиб, бадиий-техник характерга эгадир. Унда болалар қирқиш, буклаш, елимлаш юзасидан махсус малакаларга эга бўладилар. Бу турдаги машғулотларда болалар одам, паррандалар, ҳашаротлар кабиларни, предметлар ва ўсимликлар дунёсини, меъморчилик биноларини турли табиий ва бадиий материаллардан, рангли қоғозлар, газлама, сим, ип, пластилин, лой, картон каби материаллардан тайёрлайдилар.

РАНГШУНОСЛИК

Ранглар бутун ҳаётимиз мобайнида бизни ҳамма жойда қамраб олган, кишилар ҳаётида ва фаолиятида катта роль ўйнайди. Гёте «Ранглар назарияси»да ёзганидек, сариқ ранг кўзни қувонтириб, юракни кенгайтиради, руҳимиз тетик бўлади ва биз дарҳол илиқликни ҳис қиламиз.

Ранглар ҳақидаги бўлим рангшунослик асослари тўғрисида, рангларнинг киши ҳаётидаги роли тўғрисида айрим тасаввурлар, айниқса, табиатда ранглар, рангнинг турмуш ва ишлаб чиқаришдаги, халқ истеъмол моллари ва техника буюмларидаги роли, рангнинг тасвирий ва декоратив-амалий санъатдаги, меъморчиликдаги аҳамияти ҳақида айрим назарий маълумотлар беради. Бу тушунчалар ва тасаввурлар рангшунослик бўйича мустақил машғулотлар жараёнида ҳам, шунингдек, натурага қараб тасвирлаш бўйича амалий машғулотларда ҳам, атроф-воқелик ва санъатни идрок этишда ҳам, композицион фаолиятда ҳам берилади.

Мазкур йўриқнома (концепция) таълим мазмунини мактабларда амалга ошириш жараёнида турлича бадиий материаллар ва тасвирлаш техникасидан фойдаланишга жиддий эътибор беришни ҳам назарда тутади. Бундай бадиий материаллар қаторига қалам, соус, пастель, сангина, кўмир, акварель, тушь, гуашь, лой, пластилин, рангли қоғозлар, табиий материаллар, ойна, тош ва газлама парчалари ва ҳоказолар киради. Тасвирлаш техникаси эса штриховка, ҳўл ва қуруқ қоғозларда ишлаш, хомаки ишлар, гравюра, мозаика, витраж, аппликация, коллаж, батик кабилардан иборат бўлади.

ТАСВИРИЙ САНЪАТ ЎҚИТУВЧИСИ

Ҳозирги кунда жумҳуриятимизда рўй бераётган инқилобий ўзгаришлар, жамиятимиз томонидан халқимизнинг келажаги ва тақдирини ҳал қилувчи ёш авлодни шакллантиришга қўйилаётган талаблар умумтаълим мактаблари ўқитувчисини янги шахс камолотига жавобгар бўлган киши тимсолида ўзида янгича сифат кашф этишини тақозо этади. Тасвирий санъат ўқитувчиси бошқа фанлар ўқитувчилари каби биринчи галда энг юксак фазилатли, аҳлоқий пок, имон ва эътиқодли, ҳалол ва софдил, болаларга нисбатан меҳрибон, ўзбек халқининг урф-одатлари, анъаналарини яхши биладиган шахс бўлиши керак.

Ўқитувчининг касбий хусусиятлари борасида тўхталганда шуни таъкидлаш лозимки, у, энг аввало, ўз касбини дилдан севадиган, ўз ишига ижодий ёндашадиган шахс бўлмоғи талаб этилади. Бу шахсда янги билимлар ва илғор тажрибаларга чанқоқлик, муҳими, унда ташкилотчилик, кузатувчанлик, қатъийлик хусусиятлари яққол сезилиб турсин. Ўқитувчи тасвирий санъатдан махсус билим ва малакалар билан қуролланмасдан туриб, муаллимлик қилиши мумкин эмас. Айниқса, у тасвирий санъатнинг қаламтасвир ва рангтасвир, графика, ҳайкалтарошлик, шунингдек, декоратив-амалий санъат ва меъморчилик, санъат тарихи, санъатдаги турли оқимлар ва мактаблар, унинг ривожидаги тамойилларни пухта ўзлаштириб олиши, қолаверса, унинг биронта тури бўйича бадиий-ижодий ишлар олиб бориши ва бу билан болаларга намуна бўлиши керак бўлади. Ўқитувчи тасвирий санъат дарсларини замон талаблари даражасида ўтишни мақсад қилиб қўяр экан, у, аввало, ўзбек ва Шарқ мўъжаз санъатини, ўзбек халқ амалий санъати ва меъморчилигини, ҳозирги замон ўзбек тасвирий санъатини, шу билан бирга Туркистон ва Шарқ халқлари, шунингдек, бошқа хорижий мамлакатлар санъатларини пухта эгалламоғи лозим бўлади.

Тасвирий санъат ўқитувчиси бадиий ижоднинг психологик асосларини эгаллаган бўлмоғи муҳимдир. Айниқса, муаллимнинг тасвирий ижод билан боғлиқ бўлган психологик жараёнлар — ҳис ва туйғулар, қизиқиш, диққат, идрок ва сезиш, хотира, тафаккур ва тасаввурларни яхши билиши болалар бадиий ижодини фаоллаштиришнинг муҳим шартидир.

Ўқув фани методикаси бўйича тўла билимларга эга бўлиш, айниқса, Ўзбекистонда ва чет элларда тасвирий санъатни ўқитишнинг тарихи, ўқув фанининг мақсад ва вазифалари, таълим мазмуни, дарсдан ва мактабдан ташқари ишларнинг мазмуни, шакллари, усуллари, воситалари ҳақида чуқур билимларга эга бўлиш тасвирий санъат ўқитувчиси фаолиятида ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Шу билан ўқитувчининг бадиий туркумдаги ўқув фанлари ҳисобланган адабиёт, мусиқа машғулотлари ҳақида чуқур билимларга, қолаверса, тасвирий санъат ўқув фанлари билан узвий боғланадиган мактабдаги ҳамма ўқув фанларининг мақсад ва вазифалари, таълим мазмуни, ўқитишнинг шакл ва усуллари, воситалари бўйича умумий тушунчаларга эга бўлиши таълим жараёнида катта самара беради.

Тасвирий санъат ҳаётни билишнинг муҳим воситаларидан бири бўлгани учун ҳам ўқитувчи уни яхши билмасдан туриб, машғулотларни ҳаёт билан боғлаб олиб бормасдан туриб, юқори натижага эриша олмайди. Шундай экан, ўз халқи ва бошқа халқлар ҳаётини яхши билиш тасвирий санъат ўқитувчиси олдига қўйиладиган муҳим шартлардандир.

Юқорида айтилган фикрлар асосида тасвирий санъат ўқитувчилари фақат олий ўқув юртларида тайёрланади ҳамда уларни тайёрлаш тизими тубдан ўзгартирилади.

ТАСВИРИЙ САНЪАТНИ ЎҚИТИШНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДИК ТАЪМИНОТИ ВА ТАШКИЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ

Маълумки, умумтаълим мактабларида тасвирий санъат таълими асослари миллий маданиятимиз ва унинг анъаналари, шунингдек, жаҳон бадиий маданияти дурдоналари асосида белгиланади. Бу нарса ўз-ўзидан қатор дастур, дарслик, методик қўлланма ва кўргазмаларни қайтадан ишлаб чиқишни тақозо этади ва у катта илмий-методик кучларни талаб қилади. Бунинг учун бадиий таълим бўйича Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий-тадқиқот институти, Ўзбекистон тасвирий санъат муаллимлари уюшмаси, вилоят педагогика ва малака ошириш институтлари, умумтаълим мактабларидаги мавжуд кучларни марказлаштириш лозим. Бу кучлар эътибори долзарб муаммоларни ечишга қаратилади. Муаммоларни ечишдан аввал уларнинг кўлами ва бажариладиган ишларнинг режаси ишлаб чиқилади.

Мазкур ишлар билан Педагогика фанлари илмий-тадқиқот институтида ташкил этиладиган бадиий таълимга доир илмий-методик марказ шуғулланади. Бу марказда тасвирий санъат ўқув фанининг мазмуни ва соатлар ҳажмининг хилма-хиллиги, синфдаги яхши, ўрта ва ёмон ўзлаштирувчи болалар учун мўлжалланган дастурлар, методик қўлланма, тавсиянома ва бошқа материаллар ишлаб чиқилади. Тасвирий санъатни ўқитишнинг илмий-методик таъминотида нашр ишлари билан бир қаторда матбуот, телевидение, махсус илмий-амалий конференциялар, танловлар катта роль ўйнайди.

Мактабда узлуксиз бадиий таълимни амалга ошириш, уни талаблар даражасида ўқитилишини хоҳлар эканмиз, бошланғич синфларда (мутахассислар бор жойларда) тасвирий санъат дарсларини рассом-ўқитувчиларга олиб берилиши шарт. Акс ҳолда бадиий таълимда ҳам, қолаверса, умуман бошланғич таълимда ҳам яхши натижаларга эришиб бўлмайди. Лекин тасвирий санъат ўқитувчилари бошланғич синф ўқувчиларининг ёш хусусиятларини, ўзига хос жиҳатларини мукаммал билишлари ва улар билан иш олиб бориш усулларини эгаллашлари зарур бўлади.

Тасвирий санъат машғулотларининг бир қисми, айниқса, табиатни ва меҳнат жараёнларини идрок этиш, табиий материаллар ёрдамида тасвирлаш, табиатдаги рангларни ўрганиш бевосита табиат қўйнида; меъморчилик, халқ амалий ва тасвирий санъат асарларини идрок этиш эса музейлар, майдонлар, кўргазма заллари ҳамда санъат асарлари ва меъморчилик обидалари қўйилган жойларда, шунингдек, рассомлар ва халқ усталарининг устахоналарида амалга оширилади.

Мактабларда тасвирий ва амалий санъат меъморчиликни ўқитишнинг ўзига хос томонларини ҳисобга олиб, машғулотлар учун камида икки синф хонаси ва натура ҳамда кўргазмали қуроллар учун махсус хона бўлиши талаб этилади.

Тасвирий санъат бевосита ўқувчиларнинг ижодий фаолиятлари билан боғлиқлигини ҳисобга олиб ва табақалаштирилган таълимни жорий этиш мақсадида бу машғулотларни икки гуруҳга бўлиб ўқитилади.

* * *

Т. Н. Қори-Ниёзий номли Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий-тадқиқот институтининг бўлим мудири, педагогика фанлари номзоди Р. Ҳасанов томонидан тайёрланган мазкур йўриқнома (концепция) лойиҳаси институт илмий кенгаши мажлисида ҳамда Республика ўқув-методика маркази илмий-методик кенгашининг ишчи гуруҳи йиғилишида муҳокама этилиб, газетада эълон қилишга тавсия қилинган.

Мазкур йўриқнома лойиҳаси юзасидан фикр-мулоҳазалар, таклиф ва истакларингизни қуйидаги манзилгоҳга йўллашингизни сўраймиз: 700003, Тошкент шаҳар, Олмазор кўчаси, 174-уй. Ўзбекистон Педагогика илмий-тадқиқот институтининг «Бадиий-мусиқий таълим ва тарбия» бўлими.

«МУЛОҚОТ» МУЛОҚОТГА ЧОРЛАЙДИ

«Мулоқот» ойномаси бултур январдан чиқа бошлади, кўп ўтмай ўқувчилар назарига тушди, деди мухбиримиз билан суҳбатда ушбу журнал бош муҳаррири Б. Бойқобилов. Дастлабки сонлардан бошлаб ўз йўналиши, мавзулари борлигини кўрсатди. Унинг саҳифаларида янги-янги муаллифлар ўткир фикрларга бой мақолалар билан қатнаша бошладилар. Ойномада шу пайтгача тарихимизнинг халқдан яшириб ёки бадном қилиб келинган буюк сиймолари, улуғ саркардалар ва дин арбоблари ҳаётига оид материаллар ёритилди. Мақолаларда турғунлик даври, қатағон йиллари, инқилоб замонида юзага келган иллатларнинг илдизлари, қизил империя табиати, кўзбўямачи жамият кирдикорлари аниқ ва ёрқин далиллар билан очиб берилди.

Ўлкамиз мустақил бўлди. Энди нима қилиш керак? Шу каби саволларга ойнома саҳифаларида йирик файласуф, иқтисодчи, тарихчи олимлар батафсил асосли жавоб беришга ҳаракат қилдилар. Жумладан, академик Ҳайдар Пўлатовнинг «Мафкуравий ҳукмдорлик», «Ўзбек мафкураси», «Миллий уйғониш давлати» мақолаларида Октябрь тўнтаришидан кейин ҳаммани бир қолипда фикрлашга мажбур қилган мафкуравий занжир тизимининг вужудга келиши ва унинг оқибатлари кўрсатиб берилди.

Ким миллий мафкура ҳақида ўйлаган? Бизда миллий мафкура борми? Миллий мафкурасиз давлат бўладими? Биз ким эдик, ким бўлдик?

Шу каби саволлар миллат учун, мустақиллик учун қайғурадиган ҳар бир зиёлини ўйлатиши, безовта қилиши табиийдир. Ойномада эълон қилинган машҳур тарихчи Бўрибой Аҳмедовнинг «Ўзбеклар», «Амир Темурга мактублар», Ботир Валихўжаевнинг «Навоийнинг Самарқанддаги қадамжолари», «Хожа Аҳрор: уйдирма ва ҳақиқат», Ҳамид Зиёевнинг «Туркистон ва чоризм истилоси», Боймирза Ҳайитнинг «Ватан сизларники бўлгани каби меники ҳамдир», «Туркистон миллий истиқлоли масалалари», Маҳкам Андижонийнинг «Маҳмуд Ғазнавий», қадимги диний асарлардан «Нурнома» ҳамда жуда кўп қизиқарли мақолалар, шеър ва ҳикоялар ана шу саволларга жавоб беради.

1992 йил иккинчи ярмидан бошлаб ойномада «Туркистоннинг буюк мутасаввуфлари» янги рукн очилди. Бу рукн остида Шайх Юсуф Ҳамадоний, Нажмиддин Кубро, Абдуҳолиқ Ғиждувоний, Саид Шамсуддин Кулол, Сулаймон Боқирғоний, Хўжа Аловиддин Аттор, Офоқ Хўжа, Сўфи Оллоёр каби мутасаввуфлар ҳақида мақолалар берилмоқда. Бу иш аслида анча илгари бошланган, Аҳмад Яссавий, Занги ота, Хожа Аҳрор Валийлар ҳақида мақолалар босилган эди. Оллоҳ насиб қилса, янги йилда Пайғамбар билан юз кўришган, суҳбатдош бўлган кишилар — Саҳобалар ҳақида ҳам мақолалар бермоқчимиз.

Ўқувчиларимизни «Мулоқот»нинг янги йилдаги сонларида қувонтирадиган режаларимиз ва ниятларимиз катта. Бироқ қоғоз нархи, босмахона, алоқа хизмати ҳаражатлари кутилгандан ҳам кўтарилиб кетди. Бу нашрлар бошига катта ташвиш бўлиб тушди.

1992 йилда «Мулоқот»га обуна баҳоси 60 тийиндан белгиланган эди. Кейинги нарх кўтарилиши натижасида журналнинг бир сони 30 сўмга тушмоқда. Аммо биз, сиз муштарийларни ўйлаб, 1993 йил обунасини 10 сўмдан белгиладик. Бир йилга 120 сўм тўласангиз, ўзингиз ҳам баҳраманд бўлган, бизни ҳам қўллаган бўласиз. Чакана сотувда журналнинг бир сони 15 сўм қилиб белгиланган.

Азиз муштарийлар, «Мулоқот» ойномасига обуна бўлишингизни сўраймиз. Индексимиз — 75401.

Тошкент шаҳар халқ таълими Бош бошқармаси, шаҳар ноҳиялари халқ таълими бўлимлари, шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш олийгоҳи, ўқитувчилар жамоалари Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири муовини, Тошкент шаҳар халқ таълими Бош бошқармаси бошлиғи Йўлдошев Ҳамидулла Қаюмовичга рафиқаси

Қирғизова Людмила МАҲМУДОВНАнинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

«Маърифат», «Учитель Узбекистана» рўзномалари жамоаси Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири муовини, Тошкент шаҳар халқ таълими Бош бошқармаси бошлиғи Йўлдошев Ҳамидулла Қаюмовичга рафиқаси

Қирғизова Людмила МАҲМУДОВНАнинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Низомий номли Тошкент давлат педагогика институти ректорати, касаба уюшмаси қўмитаси ва табиат-жуғрофия факультети жамоаси ботаника кафедрасининг доценти Риҳсивой Тошмуҳамедовга онаси

Васила ая МИРЗАЕВАнинг

бандаликни бажо келтиргани сабабли таъзия изҳор этади.

Шайҳонтоҳур ноҳияси ҳокимияти ижроия маҳкамаси ва халқ таълими бўлими Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири муовини Йўлдошев Ҳамидулла Қаюмовичга рафиқаси

Қирғизова Людмила МАҲМУДОВНАнинг

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур қайғу ила таъзия изҳор этади.

Қутлаймиз!

Ҳурматли Қудрат ИСАЕВ!

Сиз онгли ҳаётингизнинг олтмишинчи довонидан дадил ўтяпсиз. Ўз умрингизнинг қирқ йилини миннатдор ёш авлод тарбиясига, мактаб-маориф ишига сарф этдингиз.

Ўттиз йилдирки, Сиз Абдулла Ёрмуҳамедов номли 47-ўрта мактабга раҳбарлик қилиб, ёшларга тарих ва география фанларидан пухта билим ва тарбия бериб келаётирсиз.

Сиз, азиз Қудратилла домла, ўз шогирдларингиз билан ҳар қанча фахрлансангиз арзийди. Улар фақат тумандагина эмас, вилоятнинг, республиканинг турли жойларида, халқ хўжалигининг барча соҳаларида меҳнат қилишмоқда. Улар орасида изингиздан борган педагог кадрлар кўпчиликни ташкил этади.

Сиз, азиз устоз, халқ депутатлари Саройқўрғон қишлоқ кенгаши ноиблигига тўрт марта сайландингиз. Уч йилдирки, Саройқўрғон маҳалла қўмитаси раиси сифатида жамоатчилик хизматини сидқидилдан бажариб келаётирсиз.

Халқимизда «Уйида роҳати йўқнинг кўчада фароғати йўқ» деган нақл бор. Сизнинг унумли меҳнат ютуқларингизда турмуш ўртоғингиз — қаҳрамон она Шарват Исаеванинг хизматлари катта. Кўпчиликка намуна сифатида сизлар ўн бир ўғил-қизни меҳнатсевар, яхши хулқ-одобли фарзандлар қилиб тарбияладингизлар.

Камтарлик, хушмуомалалик Сизнинг обрў-эътиборингизни оширган хислатлардандир. Бундан кейин ҳам ана шу инсоний хислатларингиз билан жамоага бош-қош бўлишингизга тилакдошмиз.

Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси, «Меҳнатда ўрнак кўрсатганлиги учун» медали соҳиби — Сиз азиз устозни туғилган кунингизнинг олтмиш йиллиги муносабати билан чин юракдан самимий қутлаймиз, сиҳат-саломатлик ва узоқ умр тилаймиз!

КАТТАҚЎРҒОН РАЙОНИ ХАЛҚ ТАЪЛИМИ БЎЛИМИ ВА 47-МАКТАБ ЖАМОАСИ.

Қутлаймиз!

Азиз устозимиз Толмас НОРОВ!

Сиз ярим асрга тенг умрингизнинг 30 йилини маориф ишига бағишлаб, кўплаб ёшларга илму одоб улашдингиз. Шу билан биргаликда жамоамиздаги аксарият муаллимлар Сизни устоз дея ҳурмат ила тилга олишади.

Таваллудингизга 50 йил тўлган ушбу кунда Сизга неки самимий тилаклар бўлса, барчасини бахшида этамиз. Илоё умрингиз узоқ, соғлиғингиз мустаҳкам бўлсин!

ШАҲРИСАБЗ РАЙОНИДАГИ 13-ЎРТА МАКТАБ ЖАМОАСИ.

САРДОР МАҲМУД

Ислом тарихи

ИНГЛИЗЧАДАН ЖАМОЛИДДИН ҲАМДАМ ВА ШАРИФ ХОЛМУРОД ТАРЖИМАСИ

Умар ибн Абдул Азиз. Сулаймонни алмаштирган бу раҳбарга биринчи халифалардан ҳалоллик, ишончлилик ва жўшқинлик сингари фазилатлар ўтган эди. Ҳатто умавийларнинг энг шафқатсиз танқидчилари ҳам уни мустасно қолдирар эдилар. Амалга оширган бир нечта тадбири туфайли барчанинг меҳр-муҳаббатини қозонди. Муовия ҳар жума хутбаси сўнггида Алини ёзғиришдек ёвуз одатни жорий қилган эди. Бошқа умавийлар ҳам шу гуноҳ маросимни давом эттирдилар, аммо Умар ибн Абдул Азиз бунга чек қўйди. Буюк Умар ўз шаштидан қайтмай, Пайғамбар номи билан боғлиқ бўлган ҳамма нарса қайта тикланганлигини эълон қилди ва Али меросхўрлари учун белгиланиб, кейинчалик давлат томонидан тақиқлаб қўйилган имтиёзларни қайтариб берди, чунки улар ўзларининг буюк хизматлари мевасини тотишдан маълум муддат бенасиб қолган эдилар. Умар ибн Абдул Азиз келажак авлодлар учун шу сулола шон-шуҳратини қайта тиклади. У номусулмонлардан олинадиган солиқларни бекор қилиб, ўша пайтда юксак ҳурмат қозонди. Урушлар ва босқинчиликлар тарафдори бўлмаса ҳам, Ғарбдаги мусулмонларнинг ҳарбий кучларини Фарангистонга ҳужумдан сақлаб қололмади. 717 йили ал-Ҳурр Фарангистон жанубидаги Нарвоннани ўз қароргоҳи сифатида танлаб, шу ердан туриб ҳарбий ҳаракатларини бошлаб юборди. Тенг ҳуқуқлилик тарафдори бўлган Умар ибн Абдул Азиз маволиларнинг барчасига бошқалар билан баравар ҳуқуқ берди. Шахсан ўзи эса ортиқча нарса сарфламасдан камтарин ҳаёт кечирди. Бироқ у ғайри динларга умавийлар сингари муросасозлик билан муносабатда бўлмади. Шунга қарамасдан, ўша давр эътиқодларидан келиб чиқиб, кишилар унинг қаттиққўллигига ишонч билан қарардилар. Насроний тарихчилари унга нисбатан айтгулик даражада сахий эмаслар. У уч йилгина подшоҳлик қилиб, вафот этди.

Язид II (720 — 724-йиллар). Умарни тахтда Абдул Маликнинг бошқа бир ўғли — Язид II алмаштирди. У оддий одам бўлиб, ҳеч қандай буюк ишни амалга оширмади. Айни унинг ҳукмронлик даврида ишлар аянчли тус олди. Мусулмон ҳокимларидан бири Ироқда ўз байроғи остида қўзғолон кўтарди. Язид унга қарши лашкарбоши Масайлимаҳни юборди. 721 йилда Тулуза яқинида герцог Юдо бошчилигида Фарангистон ихтилофчилари ҳам мусулмонларга қарши бош кўтардилар. Шимолий ва жанубий арабларнинг уруғлари ўртасидаги ёвлик қайта аланга олгани ҳаммасидан ёмон бўлди. Бу гуруҳлар энди янги ёрлиққа эга эдилар: шимолий араблар қайсийлар ёки модарийлар деб, жанубдагилар эса қалбийлар ёки ҳимйарийлар (яманликлар) деб номланардилар. Рақибларнинг ўзаро олишувида янги-янги шакллар ихтиро қилина бошлади. Бундай офат Испанияга ва ҳатто Фарангистоннинг илғор кентларига ҳам ёйилди. Фуқаролар уруши тезда ҳамма ёқни қамраб олиб, халифаликни заифлаштириб қўйди.

Ҳишом (724 — 743-йиллар). Язид II дан кейин Абдул Маликнинг иккинчи ўғли тахтга чиқди. Унинг ҳукмронлиги даврида Ислом обрўсига путур етказган иккита воқеа содир бўлди, уларнинг бири дастлаб яхшиликдан дарак берарди. Фарангистонда мусулмон қўшинлари Абдураҳмон ибн Абдуллоҳ раҳбарлигида ҳаракатларга киришиб, сўнгра ал-Ҳурр ибн Абдураҳмон бошчилигига ўтди. Улар шиддат билан бостириб бораётганликлари тўғрисидаги ахборот ҳамма жойда қўрқув уйғота бошлади. Ҳадемай, мусулмонлар бутун Фарангистонни ва ҳатто бутун Оврўпони эгаллайдигандек кўриниб қолди. Шунда Фарангистон қироли барча иттифоқчиларини чақириб, ҳал қилувчи жангга шайлана бошлади. Қиролнинг барча раҳбарларга ва машҳур кишиларга ўз тасарруфидаги кучларни оёққа турғазиш тўғрисидаги илтимосига жавобан улар қисқа вақт ичида унинг байроғи остида уюшдилар. Бирлашган кучлар мусулмонлар билан Турс яқинида тўқнашди.

Турс жанги (732 йил). Шу йил Ислом учун воқеаларга бой йил бўлди. Мусулмонлар одатдагидек ҳеч нарсани ўйламасдан мардона жанг қилиб, фарангларни қайта-қайта қаттиқ исканжага олишарди. Саваш уч кун давом этди. Учинчи куни ёй ўқи Абдураҳмонни қулатди. Кеч киргач, мусулмон бошлиқлар маслаҳатга йиғилишиб, жангни давом эттириш керакми ёки чекинган маъқулми деган масала устида узоқ баҳслашдилар. Улар фаранглар кучли эканлигини ва пойтахтни қайтиб олишларига салгина қолганлигини кўриб турардилар. Мусулмонлар саркардаларидан ҳам ажраб қолишди. Ватанлари эса узоқда. Дамашққача 3000 милдан кўпроқ, Испания ҳам Пиренея ортида. Янги кучлар йўқ. Шуларни назарда тутиб, улар ярим тунда ҳамма нарсаларини йиғиштириб, жўнаб кетдилар. Насронийлар эрталаб уйғониб, рақибларини жойларидан топиша олмади. Турснинг мазкур ғалабаси Оврупо учун бурилиш нуқтаси деб атала бошлади. Албатта, бу тартибсизликлар билан қамраб олинган Дамашққа ёқмас эди. Бундай шароитда халифа ғалабаларни хаёлига ҳам келтиролмасди. Шунга кўра, мусулмон қўшинлари ҳужумни умуман тўхтатганлари ҳолда яна анчагача Фарангистон жануби ва шарқида ғазовот урушлари олиб бордилар. Икки йилдан кейин, яъни 734 йили мамлакат шарқида жойлашган Авиньонни, 743 йилда эса Фарангистоннинг қоқ юрагидан ўрин олган Лайенсни қўлга киритдилар. Бироқ, ўзларига бахт терс ўгирилганлигини сезган умавийлар Фарангистондаги ҳужумларини тўхтатдилар.

Али муридларининг кўтарилиши. Умавийлар ўзларига қарши вужудга келган янги ҳаракат ҳар қандай кучдан хавфли бўлиши мумкинлигини тушуниб етдилар. Бу ҳаракат узоқ Хуросонда аввал бошданоқ жуда уюшган ҳолда вужудга келди. Дастлаб махфий иш кўрган ташкилотга Пайғамбарнинг тоғаси бўлмиш Аббоснинг улуғ зурриёди бошчилик қилди. Зайн ал-Обидиннинг ўғли ва ўз фарзанди Яҳё сингари Алининг айрим муридлари кўтарилишга муваффақиятсиз уринишлари оқибатида қурбон бўлиб кетганликларини кўрган Аббос ҳамма нарса тўғрисида ўйлай бошлади. У халқ орасида, айниқса, уруғлар ворислиги анъаналарига ҳар доим содиқ бўлган Форсда ҳали ҳам Али тарафдорлари кўп эканлигига ишонч ҳосил қилди. Уларнинг шу туйғуларидан фойдаланишга азм этиб, Абу Муслим исмли бир ёш хуросонлик тимсолида истеъдодли тарғиботчи ва ташкилотчини топди. Унинг ёрдамида аббосий Муҳаммад Али ишининг ғалабаси учун халқ орасига махфий вакиллар юборди. Айғоқчиларнинг барчаси дунё умавийлардан чарчаганлиги ва бу аҳволдан фақат Пайғамбар авлоди қутқара олиши тўғрисидаги фикрни одамларга сингдирдилар. Тарғибот самара бера бошлади. Абу Муслим ана шундай кўтарилиши рамзи сифатида қора туғлар тарқатди. Маълум муддат давом этган бу ҳаракат ҳамма жойда маҳаллий феодаллар ва жангчиларнинг оёққа туришига ёрдам берди. Араблар ўзаро олиша бошладилар. Ислом бахтига қарши ажам мусулмонларидан бўлган маволиларга, айниқса, уларнинг форслар юртида яшаб, араблар билан баравар ёки деярли тенг ҳуқуқли деб эълон қилинган қисмига қарши ҳам уруш қўзғадилар. Ироқ ҳокими Абдуллоҳ ал-Қасрий ерларни суғориш бобида кенг кўламли режалар ишлаб чиққан бир пайтда солиқлар камайиб кетди. Норозилик кескин оша борди.

Ҳишом ворислари. Унинг давомчилари нуфузсиз кишилар бўлиб, тўкин-сочин ҳамда айш-ишратли ҳаётга жуда берилиб кетганликларидан юртни таназзулга юз тутдираётган эдилар. Бир пайтлар умавийлар саҳро этакларида ўзлари учун қурган дала ҳовлилари энди ишратгоҳларга айланган эди. Бу уйларнинг айримлари ҳозиргача ҳам сақланиб қолган, ана шу уйлар сўнгги умавийларнинг шоҳона ҳаёт тарзидан гувоҳлик беради. Бироқ бундай ҳаёт давлат ғазнасидан таъминлаб туриларди, уни тўлдириш тўғрисида ҳеч ким жон куйдирмасди. Бу умавийлар манфаатларига кучли зарба бўлиб тушиб, дунёдаги энг азим империя ўрнида харобаликлар қолдирди. Сўнгги халифалар ҳатто ўзларининг мунтазам қўшинлари тўғрисида ҳам бош қотирмадилар.

(Боши рўзноманинг ўтган сонларида).

(Давоми бор).

РЕСПУБЛИКА ИЖОДКОР ЎҚИТУВЧИЛАРИ ВА ТАРБИЯЧИЛАРИНИНГ 1-АДАБИЙ АНЖУМАНИ ОЛДИДАН

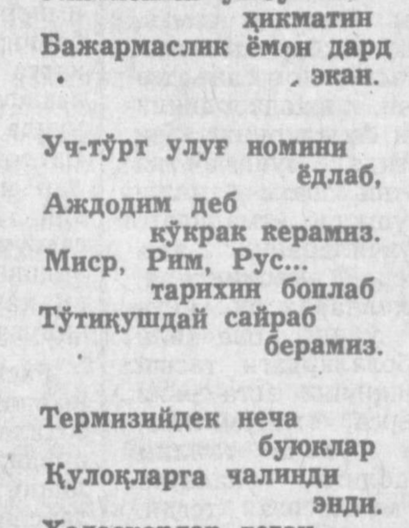

Тошпўлат Холматов — Тошкент вилояти Ўрта-Чирчиқ ноҳиясидаги 56-мактабда ишлайди. У қарийб йигирма беш йил давомида мактаб жамоасига бошчилик қилди. Ҳозирги кунда руҳшунос ўқитувчи бўлиб ёшларга таълим бермоқда.

Таълим-тарбия билан бадиий ижодни қўшиб олиб бораётган Тошпўлат Холматовнинг шеър, эртак, достонлари республика матбуоти ва умумий тўпламларда нашр этилган.

ТАРИХЧИЛАРГА

Етти ота-бобонинг отин
Билмоқлик ҳар кимга
шарт экан.
Элимизнинг ушбу
ҳикматин
Бажармаслик ёмон дард
экан.

Уч-тўрт улуғ номини
ёдлаб,
Аждодим деб
кўкрак керамиз.
Миср, Рим, Рус...
тарихин бошлаб
Тўтиқушдай сайраб
берамиз.

Термизийдек неча
буюклар
Қулоқларга чалинди
энди.
Холоскорлар деган
«суюқлар»,
Экан босқинчи-ю,
келгинди.

«Дин — афюн» деб
онгни заҳарлаб,
Кечдик имон, номи
муллодан.
Бош саждада ҳар кун
саҳарлаб,
Имон тилаяпмиз
Оллодан.

Чирқиллайди аждодлар
руҳи,
Бошлар узра гирён,
азобда.
Ўтганларнинг нима
гуноҳи?
Фақат манқурт бўлмас
безовта.

Эй, тарихчи, олиму замон,
Мустақилмиз,
қўлимизда эрк.
Нега тилни зоғ чўқир
ҳамон,
Тарих қасрин эшиклари
берк?

Юрмайлик биз бўтадай
бўзлаб,
Битиб беринг
Ватан тарихин,
Фарзандларга бор
ҳақни сўзлаб,
Шод этайлик
аждодлар руҳин.

●

ШУ КУНЛАРНИ КЎРАЙЛИК

Дарё қуриб сой қолди,
Чўнг қўрғондай лой қолди,
От ўрнини той олди,
Не кунларни кўрмадик.

Қудратли Ватанимиз,
Дедик, ҳадя жонимиз.
Бутунмиди нонимиз?
Не кунларни кўрмадик?

«Ўртоқлар» тўримизни,
Эгаллаб боримизни,
Шилдирар теримизни,
Не кунларни кўрмадик.

Асраймиз деб Ватанни,
Онам оғзида нонни,
Отам берганди жонни...
Не кунларни кўрмадик.

Отдик дўппи, чопонни,
Элни суйган ўғлонни,
Таъқиб этдик имонни,
Не кунларни кўрмадик.

Селдай ўтди етмиш йил,
Чалғиб юрибмиз буткул,
Ўртанар аламдан дил,
Не кунларни кўрмадик.

Тинч, аҳил бўлгил, Турон,
Истиқлол буюк инъом.
Қурайлик бахтли замон,
Шу кунларни кўрайлик!..

●

ЯХШИ НИЯТ ЯРИМ МОЛ

ЯРИМ ҲАЗИЛ

Махси бору калиш йўқ,
Кўрпа бору болиш йўқ.
Дўкон кўп, бўш —
пештахта,
Бирор нарса олиш йўқ.

Баъзи нархлар ўн чандон,
Кўтарилди бегумон,
Сақлаш учун зурёдни
Бахтимизга арзон нон.

Қайтди наврўз,
қайтди дин,
Айрилмадик имондин.
Тилга чиқди қалб дарди,
Иссиқ-совуқ ўтар кун.

Ҳали бор сабру тоқат,
Ҳаракатда баракат.
Доғда қолсин бўрилар,
Аҳил бўлайлик фақат.

Оёқ бору калиш йўқ,
Калла бору болиш йўқ,
Яхши ният ярим мол,
«Йўқ», «йўқ»лардан
нолиш йўқ.

Тошпўлат ХОЛМАТОВ.

Педагог-санъаткорлар ҳақида ҳикоялар

БЎЗТЎРҒАЙНИНГ БЎЗЛАШИ БОР...

У жўшиб куйлаяпти. Қўшиғига қалбини қўшиб куйлаяпти. Кўзларини юмган куйи чеҳраси озорланиб, ўртаниб-ўртаниб ўртаяпти. Қўлидаги тор ҳам овозига ҳамоҳанг сайрайди. Оппоқ дудоқли, қирмизи ёноғли, суюкли дилбар сиймоси кўз олдидан нари кетмайди. Унинг васлига зор, йўлига интизор ошиқ хонанда юракларни ёқиб бўзтўрғайдек бўзлайди.

Мен таърифи-тавсифини қилаётган йигит профессионал санъаткор эмас. Унинг касби педагог. Қарши шаҳридаги Й. Охунбобоев номли билим юртида мусиқадан сабоқ беради. Аммо Пўлат куйлаганида, кўпгина дипломли санъаткорлар ортда қолади. Пўлатнинг таланти туғма, беқусур. У Қашқадарё вилоятида маълум ва машҳур Тожиддин Муродов оиласига мансуб. Тожиддин ака беқиёс овоз соҳиби эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Фузулийнинг «Ғамзасин севди кўнгул» радифли ғазалини бирор-бир санъаткор Тожиддин Муродовчалик маҳорат билан ижро этмаган. От изини той босар, деганларидек, Тожиддин ака йўлини укалари, ўғиллари давом эттирмоқдалар. Айниқса, улар орасида Пўлат ўзига хослиги, акаси санъатига яқинлиги, ширадор, кучли овози билан алоҳида ажралиб туради.

Мана, билим юртининг санъат саройида классик куй эшилиб инграналди. Бир гуруҳ «Зиё» дастаси аъзолари А. Навоий ғазалига басталанган қўшиқни ижро этишмоқда. Улар орасида Пўлат ҳам бор. Унинг овози яққол ажралиб турибди. Мириқиб қўшиқ тинглarканмиз, хаёлан мозийга Навоий замонига бориб қолгандек, бобошоир дардларига ҳамдард бўлгандек сездик ўзимизни.

Ниҳоят, қўшиқ тугади. Пўлат билан суҳбатлашишга имкон туғилди. У самимий ва камтарин йигит экан. Ўзи тўғрисида гапиришни унчалик ҳам хуш кўрмади. Шу сабабли, гапни қовуштириш учун, мен ундан ўзи севган қўшиқни айтиб беришини сўрадим.

— Ҳаммасиям бирдек азиз, опа. Сиз қайси қўшиқни айтишимни истардингиз? — деди саволимга савол билан жавоб қайтариб.

— Мумкин бўлса, Ҳамза сўзи билан «Кўзларингни яширма», деган қўшиқни айтсангиз.

Пўлат менга илкис қаради. Сўнг ҳижолатомуз «Бу қўшиқни айтмаган эдим-да», — деди.

— Бўлмаса, айтгингиз келаётган қўшиқни айтсангиз?..

Пўлат торини маҳкам бағрига босди. Кўзларини юмиб, хиёл тин олди-да, Машраб ғазали билан «Ўртар»ни куйлай бошлади. Залга оғир сукунат чўкди. Барча Пўлатга термулганча жозибадор қўшиқни тингларди.

Бўлиб бесабру бетоқат,
Юрагимни фиғон ўртар.
Қаю тил бирла, эй, жонон,
Сени васфинг баён айлай.
Тилим лолу кўзим гирён,
Сўнгакларим ниҳон ўртар...

Ўша куни Пўлат репертуари, даста репертуари тўғрисида журналист-педагог Норбўта Ғозиевдан кўп нарса билиб олдим. У ҳамкасби Пўлатни яқиндан билар, қадрдон экан.

— Мен бу истеъдодли йигит билан биргаликда ишлаётганимдан жуда мамнунман, — деди у. — Пўлат шуҳрат чўққиси сари талпиниши, муҳташам саройларда ишлаши, кенг аудиторияларда куйлаши, унвонлар олиш учун баъзи кимсалар сингари ўзини ўтга-чўққа уриши мумкин эди. Аммо педагогика билим юртида бўлажак тарбиячи қизларга мусиқа сирларини ўргатиш, «Зиё» дастасининг ранг-баранг программаларини тайёрлашда бош-қош бўлиш, қолаверса, севган тори билан залворли қўшиқлар куйлаш унинг учун қаноатланарли ва муқаддас йўлдир. Инсон ишлаётган жойида ўзини хотиржам ва осойишта сезса, кўнгил ўз оромини топса, демак, у умр йўлида адашмай, тўғри бораётган бўлади. Пўлат ҳам шундай...

Қаршида юрган кунларимда бу сеҳрли овоз соҳиби тўғрисида кўп яхши гаплар эшитдим. У аллақачон эл оғзига тушишга, обрў-эътибор топишга эришган бахтиёр қўшиқчилардан экан. Иқтидорли журналист Қаюм Раҳимов «Қашқадарё ҳақиқати» рўзномасида Пўлат тўғрисида эҳтирос билан: «Унинг овозида кишини ўзига тортадиган сеҳр бор. Қўшиқлари қўшиқдан қўшиққа очилиб сайқал топиб бораверади», деб ёзибди. Бу ўринда Қаюм ака мутлақо ҳақ.

Ҳамма ҳам ашула айтгиси келади. Аммо истеъдод камдан-кам одамга насиб бўлади. Пўлатга сеҳрли овозни табиат берган. Жейнов қишлоғининг сўлим оқшомлари, шудрингли тонглари, болалиги ўтган йўллар, сўқмоқлар, илк муҳаббат безовталигию, ҳижрон изтироблари, ёр висоли, она қувончи, дўстлар гурунги унинг қалбини тало-тум қилиб илҳом бахш этган бўлса, йиллар, ойлар, кунлар, одамлар умр карвонининг манзилини белгилаб бердилар. У вазмин ва мулоҳазали жамоа билан биргаликда меҳнат қилмоқда. Камтарин меҳнати, ширинсуханлиги ва самимийлиги туфайли ҳамкасблари ўртасида ўз қадрини топган.

— Пўлатжон касбини севадиган ташкилотчи санъаткор, — деди билимгоҳ директори Суяр Тошев. — У бошчилик қилаётганидан бери дастанинг ишлари авжида. Кўрик-танловларда қатнашмоқдалар. Кўпгина жойларда бўлиб концерт программасини намойиш этишмоқда. Ўрни келганда айтиб ўтиш жоизки, Пўлатжон ажойиб санъаткоргина эмас, моҳир педагог ҳамдир.

Моҳир педагог... Бу сўз замирида теран маъно бор. Педагогика фангина бўлиб қолмай, санъат ҳамдир. Педагог эса санъаткор. Ўқувчи, тингловчи қалбига эзгулик уруғини экиш, фан сирларини сингдириш учун педагогдан санъаткорона маҳорат талаб этилади. Шу хислатлар мужассам бўлган педагог ҳамиша ўз ўқувчисининг қалбидан чуқур жой олади. Пўлат Ҳамидовдан сабоқ олган талабалар юрагида у берган илм учқуни яллиғланса, чалган торининг садолари, бўзтўрғайдек бўзлаб айтган қўшиқларининг оҳанглари абадул-абад яшайди.

Шарофат ИСКАНДАР қизи.

ЖУРНАЛНИНГ ЯНГИ СОНИ

«Бошланғич таълим» журналининг 7—8-сони босмадан чиқди. Унда ранг-баранг материаллар чоп этилган. Жумладан, «Зулматдан зиё» номли мақолада Ўзбекистонда дастлаб мактаблар очиб, муаллимлар тайёрлаш, хусусан, ўзбек халқини маърифатга жалб қилиш йўлида ва илм-фан тараққиётига бутун ҳаётини сарфлаган Исҳоқхон Тўра Жунайдулла хўжа ўғли Ибрат ҳақида ҳикоя қилинади.

«Оламни асранг, дўстлар» сарлавҳали мақола Тошкент шаҳар 115-ўрта мактабнинг 1-тоифали бошланғич синф ўқитувчиси Хатирахон Олимованинг ибратли иш тажрибалари билан таништиради.

Шунингдек, журналнинг «Одобнома», «Билим масканларида», «Қизиқарли дарс», «Устозга таъзим» ва шу каби бир қатор рукнлари остида материаллар берилган.

Илк сонлардан бериб борилаётган «Муҳаммаднинг туғилиши», А. Авлонийнинг «Туркий гулистон ёхуд ахлоқ», Ғани Жаҳонгировнинг «Ўйинлар, ўйинлар, қувноқ ўйинлар» деган материаллари ҳам журнал саҳифаларидан жой олган.

Бош муҳаррир
Аҳмаджон ДОЛИМОВ.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси марказий қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 33-04-21, 52-35, нашриёт диспетчери — 32-78-94, нашриёт телефон станцияси навбатчиси — 33-90-50.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концернининг босмахонаси. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

№ Г-358. ИНДЕКС: 64595. Босишга топшириш вақти 20.00. Босишга топширилди 19.30. Тираж 44521.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12